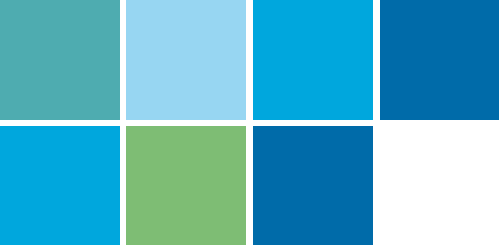

**Zjawisko bezdomności
w województwie
kujawsko-pomorskim
– wybrane aspekty
na podstawie analizy danych
za okres 2006–2011**

Wydawca:
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu
ul. Słowackiego 114
87-100 Toruń
www.ropstorun.home.pl

Skład i druk:
Czarno na białym. Agencja reklamowa
www.czarno-na-bialym.pl

Nakład: 700 egzemplarzy

Egzemplarz bezpłatny

ISBN: 978-83-922246-5-5

@ Copyright by Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu

Wszelkie prawa zastrzeżone. Każda reprodukcja lub adaptacja całości lub części niniejszej publikacji, niezależnie od zastosowanej techniki reprodukcji (drukarskiej, fotograficznej, komputerowej i in.) wymaga pisemnej zgody Wydawcy.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

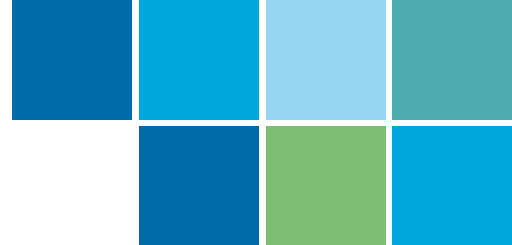
WOJEWÓDZTWO
KUJAWSKO-POMORSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

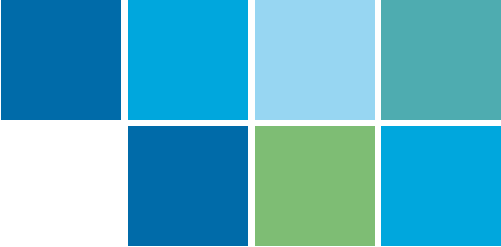

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego,
Program Operacyjny Kapitał Ludzki, Priorytet I Zatrudnienie i integracja społeczna,
Działanie 1.2 Wsparcie systemowe instytucji pomocy i integracji społecznej,
Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji”.

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
1. BEZDOMNOŚĆ W WOJEWÓDZTWIE KUJAWSKO-POMORSKIM NA TLE INNYCH WOJEWÓDZTW	6
2. BEZDOMNOŚĆ JAKO POWÓD KORZYSTANIA Z POMOCY SPOŁECZNEJ	10
3. PROJEKT INFORMACYJNY „AKCJA ZIMA”	12
3.1. Infrastruktura pomocowa	16
3.2. Dobre praktyki	20
4. POPULACJA BEZDOMNYCH W WOJEWÓDZTWIE KUJAWSKO-POMORSKIM	23
4.1. Liczebność	23
4.2. Typologia	24
4.3. Przyczyny bezdomności	25
4.4. Cechy społeczno-demograficzne populacji osób bezdomnych	26
4.4.1. Płeć	26
4.4.2. Wiek	27
4.4.3. Stan cywilny	27
4.4.4. Wykształcenie	28
4.4.5. Stan zdrowia	28
4.4.6. Aktywność zawodowa	30
4.4.7. Ubóstwo	30
4.4.8. Czas trwania w bezdomności	30
4.4.9. Proces usamodzielnienia	31
5. PODSUMOWANIE	33
6. ZAŁĄCZNIK	35
BIBLIOGRAFIA I ŹRÓDŁA DANYCH	47

WSTĘP

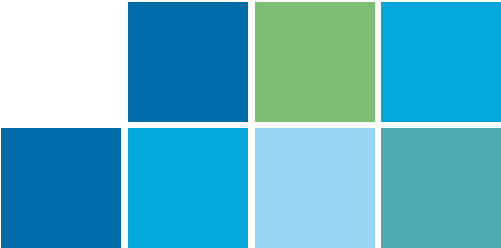
Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej, za osobę bezdomną uważa się „osobę niezamieszkujejącą w lokalu mieszkalnym w rozumieniu przepisów o ochronie praw lokatorów i mieszkaniowym zasobie gminy i niezameldowaną na pobyt stały, w rozumieniu przepisów o ewidencji ludności i dowodach osobistych, a także osobę niezamieszkujejącą w lokalu mieszkalnym i zameldowaną na pobyt stały w lokalu, w którym nie ma możliwości zamieszkania”¹. Definicja ta ma charakter jedynie administracyjny, a bezdomność jest przede wszystkim zjawiskiem społecznym, nie poddającym się opisowi w kategoriach czysto prawnych. Bezdomność jako zjawisko wielowymiarowe i niejednolite, stanowi ciągle narastający i nierozwiązany problem społeczny w Polsce. Efektywność systemu pomocy osobom bezdomnym jest uzależniona od podejmowania działań wynikających z analiz empirycznych problematyki bezdomności oraz cyklicznego monitorowania tego zjawiska.

W 2011 roku Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu przeprowadził badanie ankietowe wśród prowadzących placówki na rzecz osób bezdomnych, w którym udział wzięło 21 schronisk i noclegowni z terenu województwa. Niniejsze opracowanie stanowi prezentację wyników przeprowadzonego badania, rozszerzoną o zagadnienia związane ze zróżnicowaniem regionalnym zjawiska bezdomności, skalą udzielanej pomocy społecznej z powodu bezdomności w regionie oraz informacjami dotyczącymi istoty zjawiska bezdomności sformułowanymi na podstawie badań realizowanych na obszarze kraju.

Mamy nadzieję, że dzięki prezentacji zagadnień związanych z charakterystyką i specyfiką populacji osób bezdomnych możliwe będzie planowanie w naszym regionie inicjatyw na rzecz przeciwdziałania bezdomności, zgodnych z rzeczywistymi potrzebami oraz oczekiwaniami ich odbiorców.

Dorota Wróblewska
Dyrektor
Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej
w Toruniu

¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, art. 6 pkt 8.

1. BEZDOMNOŚĆ W WOJEWÓDZTWIE KUJAWSKO-POMORSKIM NA TLE INNYCH WOJEWÓDZTW

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej we współpracy z Wydziałami Polityki Społecznej poszczególnych Urzędów Wojewódzkich prowadzi sprawozdawczość i analizuje skalę zjawiska bezdomności w Polsce. Ostatni raport dotyczy diagnozy stanu na dzień 31.01.2010 r.². Na prośbę MPiPS został przeprowadzony pomiar liczebności populacji bezdomnych w regionach w określonym czasie (pomiar odbył się dwukrotnie w odstępie ponad miesięcznym). Dzięki zastosowanej metodzie możliwa jest analiza porównawcza sytuacji w poszczególnych województwach, m.in. porównując liczbę bezdomnych (korzystających z oferty schronisk i noclegowni) w ogóle mieszkańców regionu. Pomiar dokonany w okresie występowania mroźnej zimowej pogody, powtórzony po miesiącu pozwala na dość precyzyjne oszacowanie liczby bezdomnych w Polsce. Trzeba uwzględnić jednak, iż nie wszystkie osoby korzystają ze wsparcia placówek oferujących nocleg i schronienie. Przyjmuje się, iż w przybliżeniu 1/3 populacji, pomimo bardzo niekorzystnych warunków atmosferycznych, nie decyduje się na nocleg w schronisku/noclegowni. Na tej podstawie można ostatecznie wnioskować, iż w Polsce żyje ok. 30 tys. osób bezdomnych, najwięcej w dużych aglomeracjach miejskich, zwłaszcza w regionach najbardziej rozwiniętych ekonomicznie.

Tabela 1. Liczba osób bezdomnych w stosunku do liczby mieszkańców w podziale na województwa

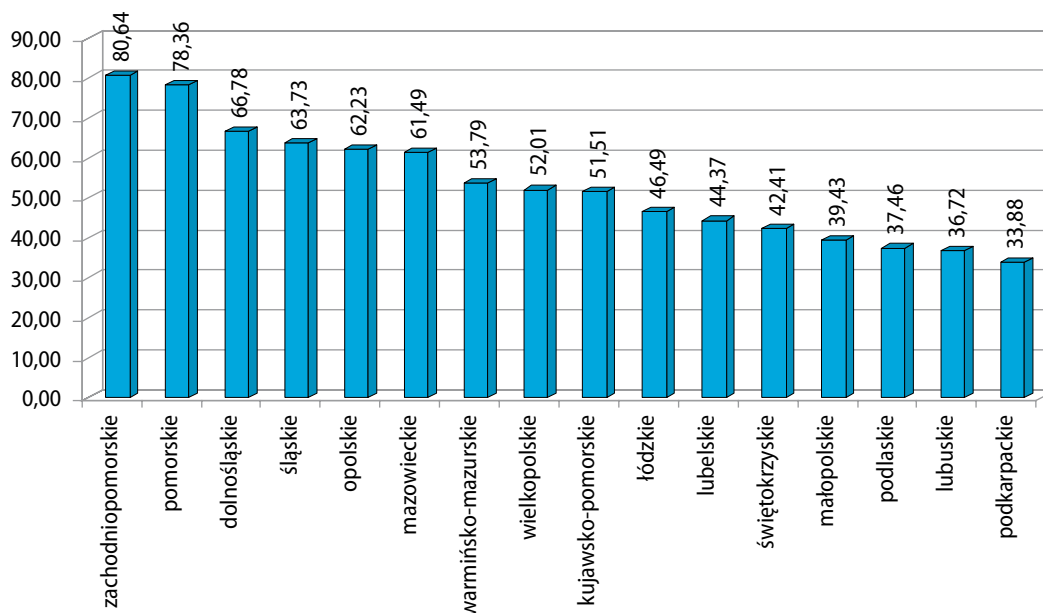
Województwo	Liczba mieszkańców województwa ogółem (dane GUS na 31.12.2010)	Liczba osób bezdomnych korzystających z noclegu w nocy 26–27.01.2010	Liczba osób bezdomnych przypadająca na 100 000 mieszkańców
Dolnośląskie	2 877 900	1 922	66,78
Kujawsko-pomorskie	2 069 500	1 066	51,51
Lubelskie	2 159 100	958	44,37
Lubuskie	1 010 300	371	36,72
Łódzkie	2 544 600	1 183	46,49
Małopolskie	3 297 300	1 300	39,43

² http://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/File/Departament%20Pomocy%20Społecznej/BEZDOMNOSC_diagnoza%2010%2011%202010.pdf.

Województwo	Liczba mieszkańców województwa ogółem (dane GUS na 31.12.2010)	Liczba osób bezdomnych korzystających z noclegu w nocy 26–27.01.2010	Liczba osób bezdomnych przypadająca na 100 000 mieszkańców
Mazowieckie	5 220 600	3 210	61,49
Opolskie	1 031 600	642	62,23
Podkarpackie	2 101 600	712	33,88
Podlaskie	1 190 600	446	37,46
Pomorskie	2 228 200	1 746	78,36
Śląskie	4 642 700	2 959	63,73
Świętokrzyskie	1 270 900	539	42,41
Warmińsko-mazurskie	1 427 900	768	53,79
Wielkopolskie	3 407 100	1 772	52,01
Zachodniopomorskie	1 693 900	1 366	80,64

Źródło: na podstawie raportu MPiPS „Bezdomność w Polsce diagnoza na dzień 31.01.2010”.

Wykres 1. Liczba osób bezdomnych przypadająca na 100 000 mieszkańców w podziale na województwa

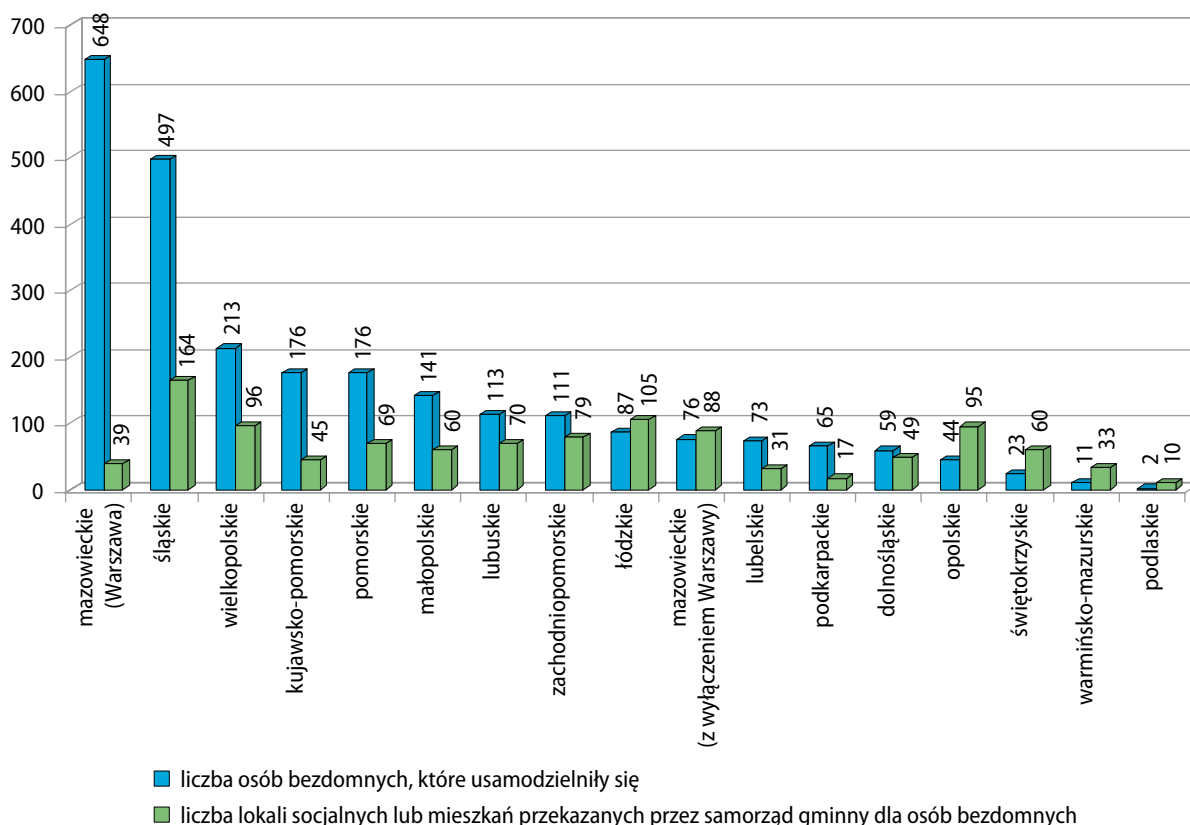
Źródło: na podstawie raportu MPiPS „Bezdomność w Polsce diagnoza na dzień 31.01.2010”.

Analizując liczbę bezdomnych należy zwrócić uwagę, iż największe skupisko osób bez dachu nad głową występuje w województwie mazowieckim i śląskim (zwłaszcza w dwóch miastach: Warszawa i Katowice). Występuje prawidłowość – im większa liczba ludności w województwie, tym więcej osób bezdomnych w regionie. Biorąc pod uwagę średnią liczbę osób bezdomnych w województwach w przeliczeniu na 100 000 mieszkańców, najwyższy wskaźnik odnotujemy w województwach: zachodniopomorskim i pomorskim. Województwo kujawsko-pomorskie pod tym względem uzyskało środkowy wynik plasując się na 9 miejscu.

Na podstawie przeprowadzonego pomiaru oszacowano również stopień zaspokojenia potrzeb związanych z zapewnieniem osobom bezdomnym noclegu i schronienia. W nocy z 26 na 27 stycznia 2010 roku z noclegu w placówce skorzystało 20 960 bezdomnych. Pozyskane dane pozwalają stwierdzić, iż liczba miejsc noclegowych jest wystarczająca do istniejącego zapotrzebowania (według stanu na początek 2010 roku w Polsce istniało 22 259 miejsc noclegowych). Sytuacja w poszczególnych województwach jest korzystna. Jedynie w 4 województwach (w tym w województwie kujawsko-pomorskim) stałych miejsc noclegowych było mniej niż korzystających z oferty noclegowej osób bezdomnych, w tym przypadku jednak schronienie jest zapewnione poprzez wykorzystanie tymczasowych miejsc w formie „dostawek” (większość schronisk/nocle-gowni deklaruje możliwość zaangażowania dodatkowych miejsc noclegowych w wyjątkowych sytuacjach). Na podstawie danych zebranych w ramach badania przeprowadzonego przez ROPS w Toruniu w 2011 roku 17 placówek (z 21 biorących udział) wskazało, że możliwe jest zaangażowanie dodatkowych miejsc w sytuacjach wyjątkowych (oszacowano łącznie, iż placówki w województwie kujawsko-pomorskim dysponują 268 miejscami dodatkowymi).

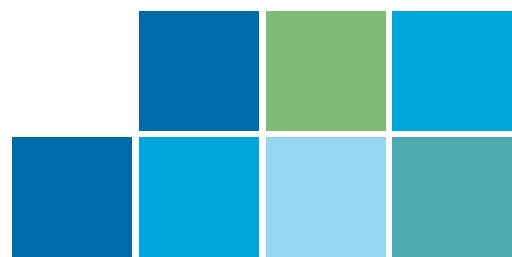
Oceniając skuteczność podejmowanych działań na rzecz wychodzenia z bezdomności, analizie należy poddać efekty dotyczące liczby osób bezdomnych, które się usamodzielnili. Dla efektywnego procesu usamodzielnienia istotne znaczenie ma stworzenie możliwości zaoferowania mieszkania. Gmina jest jednostką, która na mocy ustawy o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r. (Dz.U. 2004 nr 64, poz. 593 z późn. zm.) jest zobowiązana do udzielenia pomocy w zakresie zapewnienia schronienia, posiłku oraz ubrania osobom tego pozbawionym. Obowiązek spoczywa na gminie, na obszarze której osoba bezdomna była po raz ostatni zameldowana (gmina, w której aktualnie przebywa bezdomny świadczy jedynie pomoc w nagłych przypadkach, ale koszty świadczeń ponosi gmina ostatniego miejsca zameldowania). Możliwości zapewnienia adekwatnej do potrzeb bazy lokali socjalnych, mieszkań chronionych, treningowych są bardzo ograniczone ze względów zwłaszcza finansowych oraz skąpych zasobów infrastruktury mieszkaniowej. Taka rzeczywistość, wraz z niewielką ofertą pracy dostępnej dla osób bezdomnych, stanowi najpoważniejszą barierę niweczącą szanse na skuteczne usamodzielnienie się osób uczestniczących w programach wychodzenia z bezdomności.

Wykres 2. Efekty działań na rzecz wychodzenia z bezdomności osiągnięte w 2009 roku

Źródło: na podstawie raportu MPiPS „Bezdomność w Polsce diagnoza na dzień 31.01.2010”.

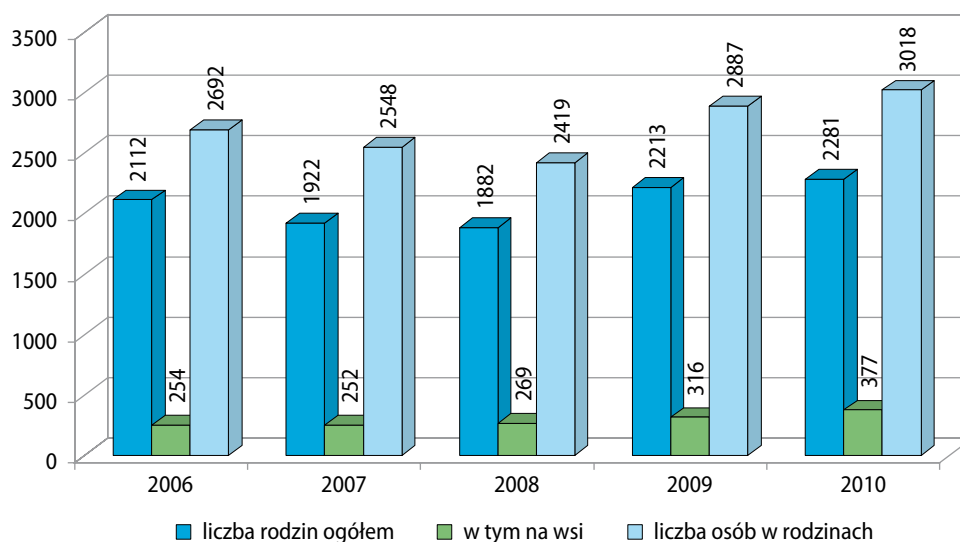
Jeśli porównamy w danym roku liczbę bezdomnych, którzy usamodzielnili się z liczbą lokali mieszkalnych zabezpieczonych przez gminy dla osób bez dachu nad głową, zauważymy zdecydowane zróżnicowanie regionalne w tej kwestii. Zdecydowana różnica występuje w liczbie usamodzielnionych osób bezdomnych, gdzie różnica wynosi od 2 osób w województwie podlaskim, do 648 osób w mieście stołecznym Warszawa (z pewnością wpływ na wynik ma także sama wielkość populacji bezdomnych w danym regionie, jak i w przypadku stolicy zdecydowanie większa łatwość w znalezieniu zatrudnienia). Pod względem usamodzielnień wśród osób bezdomnych województwo kujawsko-pomorskie zajmuje 4 miejsce (zaraz po wspomnianych już regionach rozwiniętych ekonomicznie z dużymi aglomeracjami będącymi przyczółkiem bezdomności), co świadczy o efektywnej i skutecznej realizacji działań aktywizujących. Uwzględniając aspekt zapewnienia trwałości usamodzielnienia i odpowiedniego wsparcia dla tego procesu bardzo istotne jest dysponowanie adekwatną do potrzeb ofertą infrastruktury mieszkaniowej (m.in. w województwie kujawsko-pomorskim sytuacja ta kształtuje się niekorzystnie).

2. BEZDOMNOŚĆ JAKO POWÓD KORZYSTANIA Z POMOCY SPOŁECZNEJ

Dla uszczegółowienia analizy dotyczącej skali zjawiska bezdomności warto prześledzić również dane o zakresie udzielonej pomocy społecznej z powodu bezdomności. W województwie kujawsko-pomorskim liczba klientów pomocy społecznej korzystających ze świadczeń z powodu bezdomności zmieniała się na przestrzeni lat 2006–2011 (dane na poniższym wykresie). Od 2008 roku stwierdzić można systematyczny wzrost liczby rodzin oraz osób w rodzinach, które korzystają ze świadczeń pomocy społecznej z powodu bezdomności (rośnie również liczba tego rodzaju rodzin na obszarach wiejskich). Według danych ze sprawozdania MPiPS w 2010 roku z finansowej pomocy społecznej z tytułu bezdomności skorzystało ponad 3 tys. osób w województwie kujawsko-pomorskim (warto podkreślić, iż jest to liczba osób w rodzinach, które otrzymały świadczenia z tytułu bezdomności i nie jest tożsama z liczbą osób bezdomnych korzystających z pomocy ośrodków pomocy społecznej). Oszacowanie liczby bezdomnych wśród klientów pomocy społecznej na podstawie danych z gmin jest utrudnione ze względu na fakt przemieszczania się osób bezdomnych na terenie województwa oraz całego kraju.

Wykres 3. Bezdomność jako powód przyznania pomocy społecznej

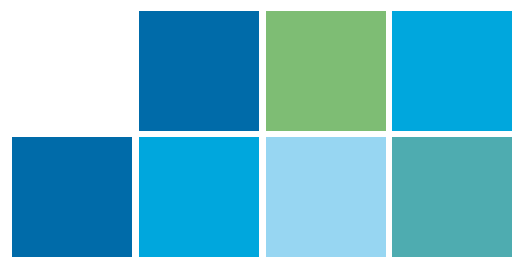

Źródło: dane ze sprawozdania MPiPS-03.

Bezdomni mogą korzystać z różnych form pomocy oferowanej przez ośrodki pomocy społecznej, m.in. z zasiłków stałych i okresowych. Ośrodki wydają skierowania do schronisk/noclegowni, jak i decyzje w sprawie przyznania posiłków w jadłodajniach.

W latach 2006–2011 w województwie kujawsko-pomorskim zmianom ulegała liczba świadczeniobiorców pomocy społecznej otrzymujących wsparcie z tytułu bezdomności (szczegóły w załączniku – tabela nr 7 na str. 36). Na przestrzeni ostatnich lat liczba ta ulegała wzrostom i spadkom. W większości powiatów można jednak zauważyć w ostatnich latach wzrost liczby bezdomnych klientów ośrodków pomocy

społecznej, choć nie jest on systematyczny (liczba ta na względnie równym poziomie utrzymywała się w powiecie grudziądzkim, a miała tendencję spadkową w powiecie rypińskim i żnińskim). Warto podkreślić, iż w analizowanym okresie w 13 gminach województwa kujawsko-pomorskiego nie wystąpiła potrzeba przyznania świadczeń pomocy społecznej z powodu bezdomności. Na tej podstawie można stwierdzić, iż na tych obszarach nie występował problem osób pozbawionych dachu nad głową, były to gminy: Bartniczka, Osiek, Świedziebnia, Bobrowniki, Tłuchowo, Kowal Lubień Kujawski, Topólka, Rypin gm., Sośno, Świekatowo, Kęsowo.

3. PROJEKT INFORMACYJNY „AKCJA ZIMA”

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu od 2001 roku jest realizatorem projektu informacyjnego dla osób bezdomnych pn. „Akcja Zima”. Na podstawie danych o funkcjonujących schroniskach, noclegowniach i jadłodajniach opracowywane są corocznie materiały w formie plakatów, ulotek i informatorów, które są dystrybuowane do jednostek wspierających osoby bezdomne oraz miejsc, gdzie bezdomni przebywają (m.in. do schronisk, noclegowni, jadłodajni, jednostek pomocy społecznej, szpitali, zakładów karnych, ośrodków terapii uzależnień, komend policji, straży miejskiej, kuratorów, jak również na dworce PKS i PKP).

W ramach projektu prowadzony jest również monitoring oraz analiza skali i specyfika zjawiska bezdomności w województwie kujawsko-pomorskim. Corocznie zbierane są informacje o funkcjonujących w regionie placówkach, które działają na rzecz bezdomnych (jadłodajniach, schroniskach, noclegowniach), jak również dane dotyczące struktury osób bezdomnych, ich liczby, płci oraz efektów programów wychodzenia z bezdomności. Dane zbierane są za pośrednictwem powiatowych centrów pomocy rodzinie oraz miejskich ośrodków pomocy rodzinie, uzupełniane szczegółowymi informacjami uzyskiwanymi bezpośrednio z placówek działających w województwie kujawsko-pomorskim na rzecz osób bezdomnych (głównie schronisk/noclegowni oraz mieszkań chronionych/treningowych).

Pozyskane dane korespondują z przedstawionymi w sprawozdaniach MPiPS, gdyż potwierdzają występowanie zarówno spadków, jak i wzrostów liczby osób bezdomnych w województwie kujawsko-pomorskim na przestrzeni lat 2007–2011.

**Tabela 2. Liczba osób bezdomnych w województwie kujawsko-pomorskim
w latach 2006–2010 w podziale na powiaty**

Liczba osób bezdomnych					
Wyszczególnienie	Rok				
	2006	2007	2008	2009	2010
	ogółem	ogółem	ogółem	ogółem	ogółem
Kujawsko-pomorskie	2301	2109	1898	2451	2449
Bydgoszcz	450	570	343	800	710
Grudziądz	150	75	52	211	240
Toruń	616	432	397	257	180
Włocławek	230	192	230	264	304

Liczba osób bezdomnych					
Wyszczególnienie	Rok				
	2006	2007	2008	2009	2010
	ogółem	ogółem	ogółem	ogółem	ogółem
Aleksandrowski	51	62	53	25	31
Brodnicki	32	24	23	27	31
Bydgoski	92	87	100	162	121
Chełmiński	37	24	32	30	39
Golubsko-dobrzyński	20	41	22	26	29
Grudziądzki	4	10	8	12	9
Inowrocławski	165	177	204	200	232
Lipnowski	52	35	43	27	51
Mogileński	31	41	35	33	46
Nakielski	58	85	63	103	102
Radziejowski	5	5	12	7	14
Rypiński	39	24	24	18	14
Sępoleński	0	1	7	11	15
Świecki	76	84	83	86	70
Toruński	52	49	72	41	52
Tucholski	20	15	13	14	19
Wąbrzeski	41	26	27	35	33
Włocławski	32	28	27	29	31
Żniński	48	22	28	33	76

Źródło: dane ROPS w Toruniu.

Bezdomność jako problem większych miast

Łatwo zauważyć, iż bezdomni przebywają głównie w dużych ośrodkach miejskich (zwłaszcza w aglomeracji bydgoskiej). Bezdomność jest bowiem problemem zwłaszcza większych miast, które przyciągają osoby pozostające bez schronienia, gdyż oferują większe możliwości starania się o środki do życia. Biorąc powyższe pod uwagę (ok. 60% populacji osób bez dachu nad głową przebywa na terenie powiatów grodzkich: Bydgoszczy, Grudziądza, Torunia, Włocławka) zdecydowana większość infrastruktury dla bezdomnych działa również w obrębie największych miast regionu.

Tabela 3. Liczba osób bezdomnych w województwie kujawsko-pomorskim w powiatach grodzkich w latach 2006–2010

Wyszczególnienie	Rok				
	2006	2007	2008	2009	2010
Ogólna liczba osób bezdomnych	2301	2109	1898	2451	2449
Osoby bezdomne w powiatach grodzkich w %	63%	60%	54%	63%	59%

Źródło: dane ROPS w Toruniu.

Wielkość liczby bezdomnych w powiatach grodzkich w badanym okresie oscylowała w granicy 60% (jedynie w 2008 roku zaobserwowano spadek do 54%, na co wpływ miała sytuacja zwłaszcza dotycząca populacji bezdomnych w mieście Bydgoszczy). Zmniejszenie liczby osób bez dachu nad głową wskazane w przypadku Bydgoszczy mogło być konsekwencją zmian wprowadzonych w zakresie funkcjonującej infrastruktury pomocowej. W 2008 roku w miejsce działających 3 schronisk i noclegowni utworzono 2 centra pomocy osobom bezdomnym (ze względu na to organizacyjne zawirowanie liczba bezdomnych mogła zostać zaniżona w stosunku do rzeczywistego stanu). Trudno jednak określić powody drastycznego wzrostu liczby osób bezdomnych w mieście Grudziądzu (w porównaniu z 2008 rokiem liczba ta w roku kolejnym wzrosła o blisko 306%, tj. z 52 do 211 osób).

Na tle innych miast grodzkich wyróżnia się miasto Toruń, gdyż od 2007 roku jedynie tu systematycznie malała liczba osób bezdomnych.

Bezdomność w odniesieniu do płci

Tabela 4. Liczba kobiet bezdomnych w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2006–2010

Wyszczególnienie	Rok				
	2006	2007	2008	2009	2010
Liczba bezdomnych kobiet	407	365	273	310	306
% kobiet w ogóle bezdomnych	17,7%	17,3%	14,4%	12,6%	12,5%

Źródło: dane ROPS w Toruniu.

W latach 2006–2010 systematycznie malała liczba bezdomnych kobiet w ogóle populacji bezdomnych w regionie (od blisko 18% do powyżej 12%). Bezdomność jest zjawiskiem dotyczącym głównie mężczyzn, kobiety bezdomne to najczęściej młode matki z dziećmi i ofiary przemocy w rodzinie. Zmniejszająca się populacja kobiet bezdomnych mogłaby świadczyć o efektywniejszej działalności instytucji pomocowych, które zapobiegają najpoważniejszym konsekwencjom znajdowania się w sytuacji kryzysowej, tj. utraty dachu nad głową.

Dostępność miejsc noclegowych

Analizując specyfikę zjawiska bezdomności warto odnieść się do porównania dostępnej infrastruktury (liczby miejsc noclegowych) do oszacowanej liczby osób bezdomnych. W 2007 roku miejsca noclegowe

były wystarczające dla ok. 63,5% osób bezdomnych w regionie (w kolejnych latach liczba dostępnych miejsc malała w stosunku do szacunkowej liczby osób pozbawionych schronienia – osiągając aktualnie pułap ok. 40% zabezpieczenia miejsc do wielkości populacji). Należy jednak uwzględnić istotny fakt, charakterystyczny dla osób dotkniętych syndromem bezdomności, iż często nie chcą one korzystać z instytucjonalnej pomocy i wsparcia. W okresie dużych mrozów placówki dysponują dodatkowymi miejscami i przyjmują wszystkich potrzebujących. Poza sezonem zimowym dostępne miejsca w schroniskach/noclegowniach (zgodnie z pozyskanymi informacjami) rzadko zajęte są w 100% (średnia liczba wykorzystanych miejsc noclegowych we wszystkich placówkach w okresie letnim w ujęciu procentowym wynosi ponad 67%). Niektóre ze schronisk/noclegowni wskazywały, iż w okresach letnich miejsca noclegowe są obsadzone jedynie w 20%.

Tabela 5. Liczba miejsc noclegowych dla osób bezdomnych w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2006–2010

Liczba miejsc noclegowych					
Wyszczególnienie	Rok				
	2007	2008	2009	2010	2011
Kujawsko-pomorskie	1340	1113	978	1037	1163
Powiaty grodzkie					
Bydgoszcz	496	316	276	332	344
Grudziądz	178	178	178	178	178
Toruń	128	125	120	120	138
Włocławek	155	154	154	160	200
Powiaty ziemskie					
Aleksandrowski	0	0	0	0	0
Brodnicki	20	18	15	20	40
Bydgoski	0	0	0	0	0
Chełmiński	0	0	0	0	0
Golubsko-dobrzyński	8	8	8	8	8
Grudziądzki	0	0	0	0	0
Inowrocławski	58	37	38	40	58
Lipnowski	0	0	0	0	0
Mogileński	25	25	25	25	25
Nakielski	80	105	65	85	85

Liczba miejsc noclegowych					
Wyszczególnienie	Rok				
	2007	2008	2009	2010	2011
Radziejowski	0	0	0	0	0
Rypiński	12	14	12	12	12
Sępoleński	0	0	0	0	0
Świecki	38	34	26	22	22
Toruński	20	10	0	0	28
Tucholski	12	12	0	0	0
Wąbrzeski	18	19	0	10	0
Włocławski	0	0	0	0	0
Żniński	25	25	25	25	25

Źródło: dane ROPS w Toruniu (uwzględnione zostały dodatkowe miejsca na sezon zimowy: w 2007 r. – 67 msc, 2008 r. – 33 msc, 2009 r. – 36 msc).

3.1. Infrastruktura pomocowa

Na przestrzeni lat zmianom ulegała również infrastruktura funkcjonująca na rzecz osób bezdomnych. Liczba placówek oferujących schronienie w latach 2007–2009 uległa zmniejszeniu. W 2009 roku zlikwidowano noclegownie prowadzone przez ośrodki pomocy społecznej w gminach: Nakło nad Notecią, Nowe, Chełmża, Tuchola, miasto Wąbrzeźno i gmina Wąbrzeźno.

Tabela 6. Infrastruktura pomocowa dla osób bezdomnych w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2007–2011

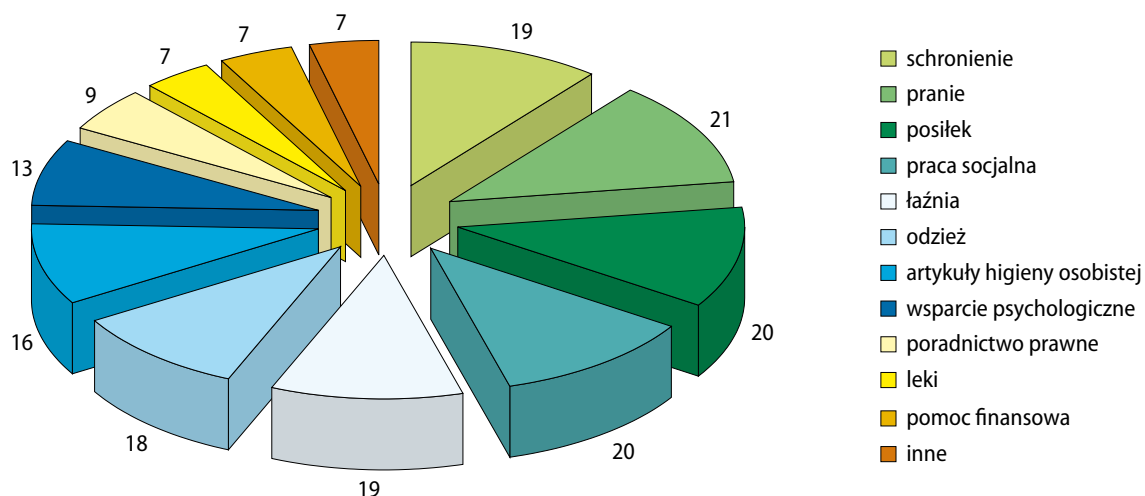
Wyszczególnienie	Rok				
	2007	2008	2009	2010	2011
Schroniska	15	13	13	13	16
Noclegownie	14	11	6	6	5
Miejsca wydzielone na nocleg	1	1	0	1	0
Ogółem	30	25	19	20	21
Dodatkowa infrastruktura: mieszkania chronione	0	0	0	0	5 (w tym 1 treningowe)

Źródło: dane ROPS w Toruniu.

mocy uchwały rady miasta/gminy sposobu wyliczenia kwoty ponoszonych kosztów, jest to zazwyczaj określony pułap procentowy uzyskiwanego dochodu.

- Placówki działające na rzecz osób bezdomnych świadczą zazwyczaj kompleksową pomoc, która dostarcza wsparcia w szerokim zakresie.

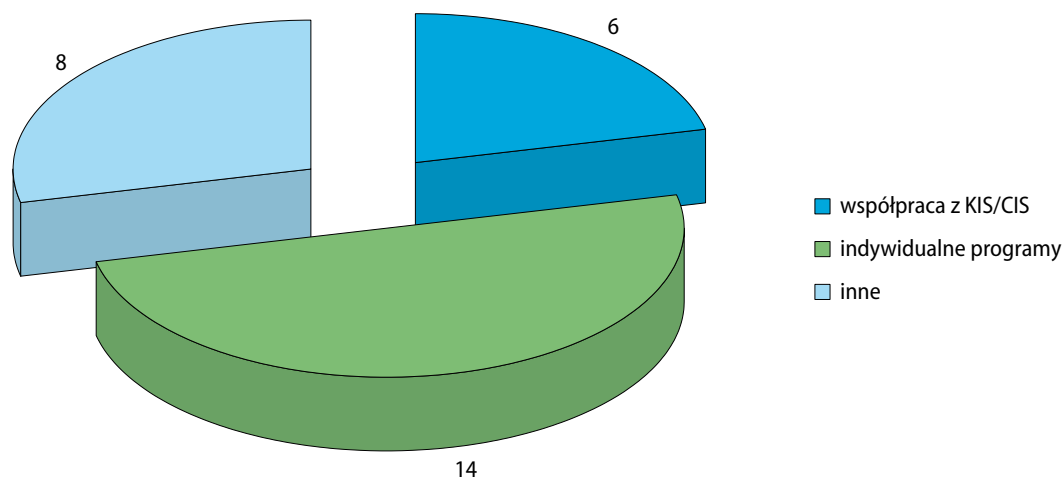
Wykres 4. Zakres świadczonej pomocy przez schroniska/noclegownie (liczba wskazań)

Najczęstszy zakres świadczonej pomocy dotyczy podstawowych czynności egzystencjalnych, gdyż w placówce zostaje zapewniona możliwość prania, otrzymania posiłku, schronienia, odzieży i dostępu do łazienki. Pozytywne jest, iż instytucje pomocowe dbają o objęcie podopiecznych pracą socjalną. Jest to druga pod względem częstotliwości forma świadczonego wsparcia.

- Ze względu na powszechność problemu uzależnień wśród osób bezdomnych istotne jest podjęcie starań o zapewnienie specjalnej oferty w tym zakresie i organizowanie możliwości prowadzenia terapii uzależnień na miejscu w placówkach (w 11 placówkach na 21 realizowane są różne formy terapii w zakresie uzależnień).
- Niepokojący jest fakt nikłego zabezpieczenia zaplecza medycznego schronisk/noclegowni, pomimo pospolitych wśród bezdomnych problemów związanych ze złym stanem ich zdrowia (jedynie w 6 placówkach funkcjonuje gabinet zabiegowy i zatrudniona jest pielęgniarka, czasem jedynie w wymiarze cotygodniowych dyżurów).
- Większość instytucji pomocowych działających na rzecz osób bezdomnych (17 na 21 wskazań) prowadzi różnego rodzaju formy aktywizacji bezdomnych:

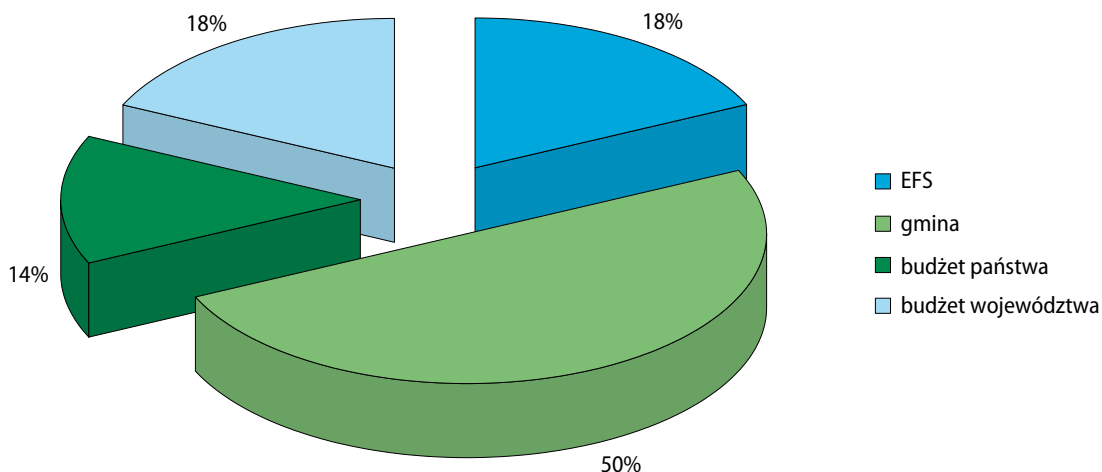
Wykres 5. Formy aktywizacji osób bezdomnych realizowane przez schroniska/noclegownie (liczba wskazań)

W 14 (na 21 wskazań) placówkach realizowane są indywidualne programy wychodzenia z bezdomności, a blisko 1/3 współpracuje z podmiotami ekonomii społecznej realizującymi programy reintegracji społeczno-zawodowej. Wśród innych form aktywizacji wymieniano zwłaszcza realizację szkoleń i warsztatów, podejmowanie działań w ramach zawartego kontraktu socjalnego, organizację pracy w formie wolontariatu (schronisko dla bezdomnych w Świeciu).

- Połowa placówek (11 na 21 wskazań) prowadzi programy na rzecz osób bezdomnych, finansowane z różnych źródeł:

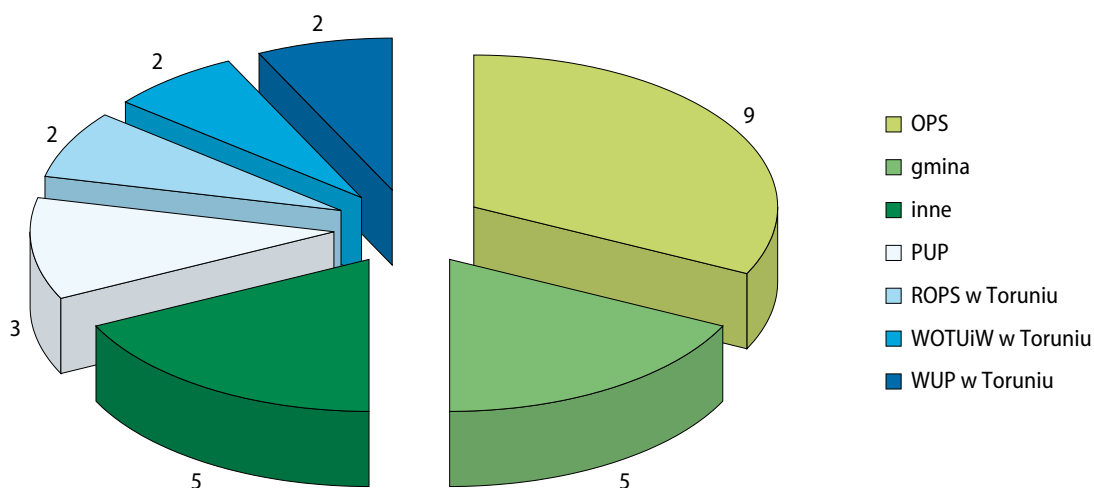
Wykres 6. Źródła finansowania programów na rzecz osób bezdomnych

Programy finansowane są głównie ze środków gminnych, rzadziej z budżetu województwa (programy realizowane we współpracy z Urzędem Marszałkowskim) i ze środków EFS, a w najmniejszym stopniu z budżetu państwa – w przypadku programów finansowanych poprzez dotacje z Urzędu Wojewódzkiego.

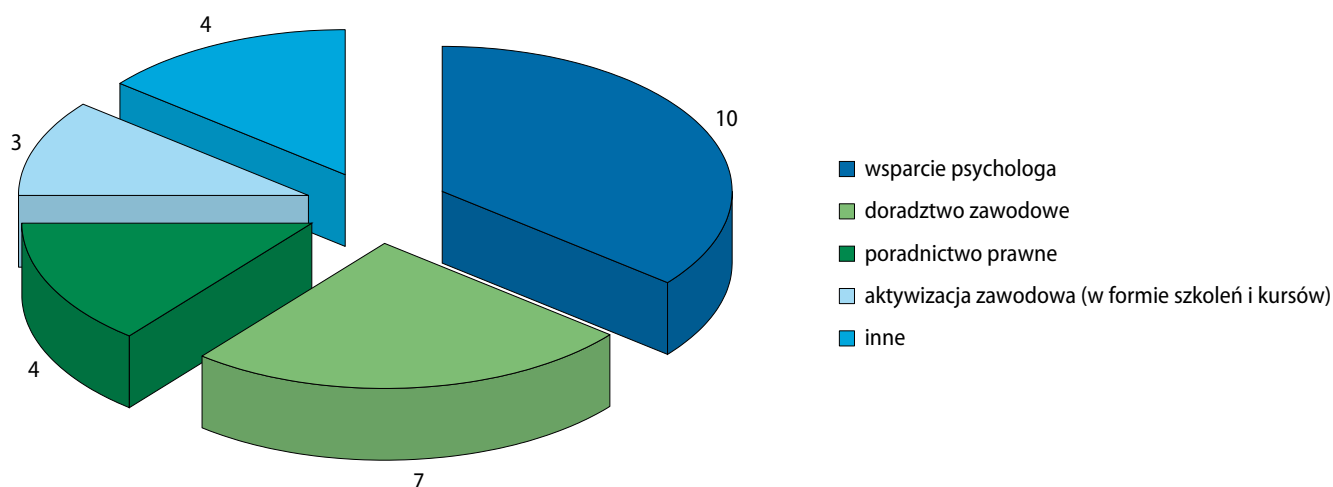
- Realizacja programów w ponad połowie przypadków odbywa się na podstawie współpracy z innymi instytucjami (12 na 21 wskazań), ze względu na źródło pozyskiwanych środków najczęściej placówki współpracują z ośrodkiem pomocy społecznej i gminą. Kategoria 'inne' dotyczy pojedynczych wskazań, w ramach których wymieniono: kuratorów, policję, PCPR, lokalnych przedsiębiorców, szpital i Polski Komitet Pomocy Społecznej.

Wykres 7. Współpraca z instytucjami przy realizacji programów na rzecz osób bezdomnych (liczba wskazań)

- Prowadzący schroniska/noclegownie wskazują na potrzebę organizowania dodatkowych form wsparcia dla podopiecznych, innych niż pomoc rzeczowa (17 na 21 wskazań):

Wykres 8. Propozycje innych form wsparcia dla osób bezdomnych zgodnych z potrzebami (liczba wskazań)

Najczęściej wskazywane było zapotrzebowanie na wsparcie psychologiczne oraz doradztwo zawodowe, które winno być uzupełnione organizacją różnych form aktywizacji zawodowej, tj. szkoleń, kursów.

W województwie kujawsko-pomorskim zmniejszyła się liczba jadłodajni – w 2007 roku funkcjonowało 37 miejsc, gdzie osobom bezdomnym udzielano posiłku, w 2011 roku było ich 34. Zmiana dotyczy zwłaszcza powiatu toruńskiego, w którym aktualnie nie działa żadna jadłodajnia (w 2007 roku było 5 punktów wydawania posiłków). Ten rodzaj infrastruktury pomocowej rozwinął się w mieście Bydgoszczy, gdzie obecnie funkcjonuje 6 miejsc oferujących ciepły posiłek bezdomnym (o 2 więcej niż w 2007 roku).

3.2. Dobre praktyki

Wiele z placówek (14 na 21 wskazań) wykazuje, że w ramach prowadzonej na rzecz osób bezdomnych działalności wypracowały skuteczne metody aktywizowania i wsparcia podopiecznych w procesie wychodzenia z bezdomności. Wśród form pracy, które warto upowszechniać wskazano na:

- organizację staży zawodowych (Centrum Pomocy dla Bezdomnych Mężczyzn oraz Kobiet i Matek z Dziećmi prowadzone przez PKPS w Bydgoszczy);
- umiejscowienie w jednej placówce schroniska dla bezdomnych i ośrodka interwencji kryzysowej, co umożliwia objęcie podopiecznych długoterminowym wsparciem terapeutycznym, prawnym i interwencyjnym dzięki dysponowaniu zespołem specjalistów (Schronisko dla Bezdomnych Kobiet w Grudziądzu);
- streetworking w okresie jesienno-zimowym (Miejskie Schronisko dla Bezdomnych Mężczyzn w Toruniu);
- program readaptacji społecznej w oparciu o metody pracy społeczności terapeutycznej (Toruński Dom dla Osób Bezdomnych i Najuboższych „MONAR”);
- nauka zawodu poprzez wolontariat i staże zawodowe (Noclegownia dla Osób Bezdomnych przy Brodnickim Centrum „Caritas” im. Bpa Jana Chrapka);
- prowadzenie grup wsparcia dla kobiet bezdomnych i w kryzysie (Schronisko dla Bezdomnych Kobiet prowadzone przez Terenowy Komitet Ochrony Praw Dziecka w Inowrocławiu);

- utworzenie mieszkania treningowego (Schronisko dla Bezdomnych Mężczyzn im. św. Brata Alberta w Inowrocławiu);
- terapia zajęciowa przez pracę (Noclegownia przy Kujawsko-Pomorskim Stowarzyszeniu Pomocy Bliżniemu „Judym”);
- terapia uzależnień wraz z rozmowami motywującymi do utrzymywania abstynencji (Schronisko dla Bezdomnych w Świeciu);
- ciąg resocjalizacyjny – prowadzenie jednocześnie noclegowni, schroniska i mieszkań chronionych (Ośrodek Wsparcia „Caritas” Diecezji Toruńskiej w Chełmży oraz Ośrodek Wsparcia Dla Osób Bezdomnych i Zagrożonych Bezdomnością „BETANIA” przy Brodnickim Centrum „Caritas” im. Bpa Jana Chrapka);
- organizacja pracy sezonowej, dorywczej, zaangażowanie podopiecznych w pracę na rzecz utrzymania schroniska, m.in. zbiórka opału, grzybów, jagód itp. (Schronisko prowadzone przez Fundację Pomocy dla Samopomocy „Dom”).

W infrastrukturze na przestrzeni lat można zauważyć zmiany w kierunku tworzenia możliwości wsparcia osób będących absolwentami indywidualnych programów wychodzenia z bezdomności poprzez zapewnienie im lokalu mieszkalnego. W tym celu tworzone są cenne inicjatywy w formie organizowania mieszkań chronionych i treningowych (pierwsze i obecnie jedyne w województwie mieszkanie treningowe prowadzone jest w Inowrocławiu przez Towarzystwo Pomocy im. św. Brata Alberta – Koło Inowrocławskie).

Mieszkanie treningowe

Ze względu na koszty przedsięwzięcia związanego z zapewnieniem lokalu mieszkalnego osobie wychodzącej z bezdomności, zwłaszcza w pierwszym okresie usamodzielnienia, większość organizacji/instytucji prowadzących placówki pomocowe nie ma możliwości udzielenia w tym zakresie wsparcia. Niezbędna jest współpraca z samorządem lokalnym i sektorem prywatnym. Są gminy w Polsce, w których udaje się nawiązać tego rodzaju kooperację. Z zasobów gminnych przekazany zostaje lokal w formie baraku, niewykorzystanego od lat budynku, który po remoncie zostaje przeznaczony na mieszkanie treningowe/kontraktowe dla osoby będącej na drodze wyjścia z bezdomności. Tego typu placówka pozwala wypełnić lukę w systemie pomocy osobom bezdomnym, gdyż stanowi próbę symulacji samodzielnej egzystencji w środowisku dla osób, które pomyślnie realizują indywidualny program wychodzenia z bezdomności. Przebywający w mieszkaniu treningowym są objęci kompleksowym wsparciem, które ukierunkowane jest na powrót do samodzielnego, zintegrowanego społecznie życia. Opracowany zostaje indywidualny program zawierający szereg działań aktywizujących i zakładających coraz bardziej wzmożony udział osoby w rozwiązywaniu własnych problemów życiowych. Standardowe elementy pomocy polegają na objęciu mieszkańców pracą socjalną i stałym monitoringu ich postępów przez pracowników socjalnych.

Warunkiem koniecznym jest posiadanie własnego dochodu, gdyż całkowity lub częściowy koszt utrzymania lokalu ponoszą jego mieszkańcy. Okres przebywania w mieszkaniu treningowym został określony maksymalnie do 3 lat, ze względu na długoterminowy charakter samego procesu wychodzenia z bezdomności. W tym czasie osoba oczekuje na przydział mieszkania socjalnego, komunalnego lub po jego upływie dysponuje możliwością wynajęcia stancji lub powrotu do rodziny. Kandydaci są wybierani poprzez specjalnie powołany zespół rekrutacyjny i są osobami rokującymi pozytywną realizację procesu wychodzenia z bezdomności. Zwłaszcza w przypadku osób uzależnionych są to absolwenci programu terapii uzależnień, utrzymujący abstynencję.

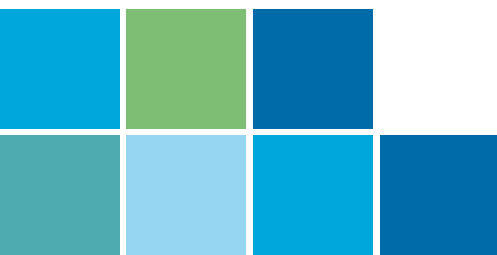
Mieszkanie chronione

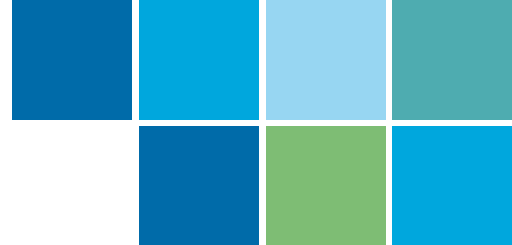
Jedyną formą wspieranego mieszkalnictwa zdefiniowaną w polskim prawie są mieszkania chronione, które zgodnie z zapisami ustawy o pomocy społecznej z 12 marca 2004 r. (Dz.U. 2004 nr 64, poz. 593 z późn. zm.) określa się jako: „formę pomocy społecznej przygotowującą osoby tam przebywające, pod opieką specjalistów, do prowadzenia samodzielnego życia”. Mieszkanie chronione „zapewnia warunki samodzielnego

funkcjonowania w środowisku, w integracji ze społecznością lokalną”. Według zapisów ustawy mieszkanie chronione przysługuje osobom, które potrzebują wsparcia ze względu na swoją trudną sytuację życiową. Choć bezdomność nie jest wymieniona wprost jako jeden z powodów ubiegania się o mieszkanie chronione, mimo to uznawana jest za podstawę do udzielania pomocy społecznej.

Przykładem mieszkania chronionego funkcjonującego w województwie kujawsko-pomorskim jest część infrastruktury pomocowej realizowanej w ramach utworzonego w Brodnicy Ośrodka Wsparcia dla Osób Bezdomnych i Zagrożonych Bezdomnością. W budynku jedną z kondygnacji przeznaczono na mieszkania chronione dla młodzieży usamodzielniającej się po opuszczeniu całodobowej placówki opiekuńczo-wychowawczej oraz dla osób bezdomnych realizujących indywidualne programy wychodzenia z bezdomności. Osoby wytypowane do tego rodzaju placówki otrzymują całodobowe wsparcie bytowe, opiekuńcze, terapeutyczne, psychologiczne, socjalno-prawne, jak również wspomagające i motywujące w zakresie aktywizacji zawodowej i społecznej. Mieszkańcy rekrutowani są na podstawie wywiadu przeprowadzonego przez komisję rekrutacyjną (w jej składzie znajduje się psycholog i pracownik socjalny). Finansowanie tego typu lokalu odbywa się z różnych zewnętrznych źródeł (np. w 2011 roku były to środki EFS).

Obecnie w województwie kujawsko-pomorskim funkcjonują 3 placówki dysponujące mieszkaniami chronionymi dla osób bezdomnych: w Brodnicy, Chełmży i we Włocławku.

4. POPULACJA BEZDOMNYCH W WOJEWÓDZTWIE KUJAWSKO-POMORSKIM

W ramach projektu informacyjnego pn. „Akcja Zima” w 2011 roku ROPS w Toruniu opracował również ankietę zawierającą pytania o strukturę osób bezdomnych przebywających w schroniskach i noclegowniach, a także o podejmowane działania prowadzące do ich usamodzielnienia. Prowadzący placówki zostali poproszeni o wskazanie danych według stanu na dzień 30.06.2011 roku.

Zgodnie z wynikami ogólnopolskich badań³ syndrom bezdomności należy rozpatrywać jako wielowymiarowy i często sprzeczny ze stereotypowym odbiorem. Zróżnicowanie to wynika chociażby z wielu przyczyn skutkujących bezdomnością.

4.1. Liczebność

Istotnym problemem jest kwestia określenia faktycznej liczby osób bezdomnych, ze względu na brak metody, która pozwalałaby na wiarygodne zmierzenie skali tego zjawiska. Nieprecyzyjność sposobów pomiaru liczebności populacji bezdomnych związana jest również z niejednoznacznym i wielopłaszczyznowym definiowaniem samego zjawiska bezdomności. Analiza skali zjawiska jest o tyle utrudniona, że bezdomności nie można scharakteryzować, w pełni uprawniony sposób, opierając się jedynie na danych pozyskiwanych z instytucji pomocowych. Wymyka się wówczas grupa bezdomnych, którzy nie korzystają z instytucjonalnego wsparcia. Stwierdzono również występowanie tendencji do zawyżania liczby osób bezdomnych przez instytucje starające się o fundusze na przeciwdziałanie zjawisku bezdomności, a zaniżania tej liczby przez agencje przyznające środki. Wśród wykorzystywanych metod pomiaru można wyróżnić:

- „metodę jednej nocy” – polegającą na zliczeniu osób przebywających na danym obszarze w konkretnie określonym czasie (np. w przypadku GUS stosowana jest ta metoda, w ramach której liczone są osoby przebywające w schroniskach i/lub na ulicy). Słabą stroną tego szacunku jest brak uwzględnienia dynamiki zmian wielkości danego zjawiska;
- „metodę kuli śniegowej” – polegającą na wykorzystaniu sieci wzajemnych powiązań pomiędzy bezdomnymi. Wada tej metody dotyczy możliwości pominięcia osób nieutrzymujących kontaktów z bezdomnymi lub któregoś z łańcuchów.

Na problemy z ustaleniem liczby bezdomnych przebywających na danym obszarze wpływa również fakt dużej mobilności tych osób, która utrudnia ujęcie w prowadzonych statystykach.

Na potrzeby badania przeprowadzonego w 2011 roku przez ROPS w Toruniu przyjęto metodę określenia liczebności bezdomnych na podstawie liczby osób przebywających w placówkach wsparcia w określonym czasie (stan na dzień 30.06.2011 roku).

³ Wnioski na podstawie danych pozyskanych w ramach przeprowadzonych w Polsce badań oraz analiz zjawiska bezdomności: 2002: Stankiewicz; 1997/2001/2006: Przymerński; 2004: Oliwa-Ciesielska; 2007: Lech; 2010: Baranowski.

4.2. Typologia

„Bezdomność ma wiele aspektów, a ludzi nią dotkniętych można z grubsza podzielić na dwie grupy: zmuszonych do prowadzenia takiego trybu życia i tych, którzy taki los sobie wybrali, czyli bezdomnych z wyboru”⁴. W literaturze przedmiotu wyróżnione są różne typy osób bezdomnych, które uzależnione są od wybranej definicji zjawiska, wąskiej lub szerokiej⁵. Określone zostały następujące typy.

Bezdomność z wyboru i z przymusu

Ten podział uznany przez niektórych badaczy zjawiska dotyczy rozróżnienia osób bezdomnych na te, które znalazły się w takiej sytuacji z własnej woli, wybierając taki styl życia oraz te, które do bezdomności przymusiły czynniki wewnętrzne i/lub zewnętrzne (np. choroba psychiczna, uzależnienie, wyrzucenie z domu, eksmisja itp.). Taka typologia w ostatnich latach wzbudza coraz więcej wątpliwości, gdyż na podstawie wyników badań wskazuje się, iż bezdomność z wyboru dotyczy niewielkiej liczby osób ok. 5% populacji.

Na podstawie przeprowadzonego badania w opinii osób prowadzących schroniska i noclegownie w województwie kujawsko-pomorskim (udzielono 17 wskazań w tej kwestii) w populacji osób bezdomnych przeważają bezdomni z przymusu (średnio stanowią oni ok. 70%). Bezdomność z wyboru średnio dotyczy ok. 30% populacji. W 5 wskazaniach (30%), zgodnie z obowiązującą opinią wśród badaczy zjawiska, określono, iż bezdomność z przymusu determinuje w 100% (lub ponad 90%) znalezienie się w sytuacji pozbawienia miejsca zamieszkania.

Bezdomność faktyczna i zagrożenie bezdomnością

Faktyczna bezdomność dotyczy sytuacji pozbawienia dachu nad głową, egzystencji na ulicy, nocowania w parkach, na dworcach, klatkach schodowych, ogródkach działkowych itp. oraz w schroniskach i noclegowniach. Warto uwzględnić grupy szczególnie zagrożone bezdomnością, tj. więźniów, chorych psychicznie, osoby z nakazem eksmisji oraz osoby mieszkające w warunkach niespełniających standardu lokalu mieszkalnego, zagrożone utratą miejsca zamieszkania. Inne określenie dla tej typologii to bezdomność rzeczywista i utajona.

Analizując wskazane przyczyny bezdomności swoich podopiecznych przez biorących udział w badaniu, warto zwrócić uwagę na fakt, iż wyniki potwierdzają potrzebę uwzględnienia kategorii osób zagrożonych bezdomnością, zwłaszcza przy wskazywaniu na istotną potrzebę działań profilaktycznych i ich planowaniu. W populacji bezdomnych 5–8% stanowią osoby z ww. grup, które są szczególnie narażone na wystąpienie zjawiska bezdomności.

Bezdomność płytka i głęboka

Bezdomność płytka jest charakterystyczna dla osób zdolnych do samodzielnej, społecznie akceptowanej egzystencji, które byłyby zdolne do zmiany swojej sytuacji życiowej dzięki zapewnieniu mieszkania i pracy. Osoby doświadczające głębokiej bezdomności to jednostki nieprzystosowane społecznie, które wymagają udziału w programach intensywnej reintegracji społecznej. Zdaniem badaczy w Polsce przeważa znacząco zjawisko bezdomności płytkiej, któremu towarzyszą duże szanse na wyjście z bezdomności, jeśli zmiana sytuacji życiowej następuje w jak najszybszym czasie. Jednak ze względu na brak możliwości i środków, oferta pomocowa instytucji najczęściej nie zakłada pomocy w znalezieniu zatrudnienia i mieszkania, przez co okres trwania w bezdomności wydłuża się i w konsekwencji prowadzi do znacznie głębszej degradacji jednostki.

⁴ S. Kurzyński, *Skrzywdzeni przez los – zwierzenia ludzi bezdomnych*, Wydawnictwo Roxan, Gdańsk 2000, s. 10.

⁵ J. Bielecka-Prus, P. Rydzewski, R. Maciejewska, *Społeczne i instytucjonalne aspekty bezdomności na Lubelszczyźnie*, Wydawnictwo WSPA, Lublin 2011, s. 12. Bezdomność zdefiniowana w sposób wąski odnosi się do osób mieszkających na ulicy lub przebywających w schroniskach/noclegowniach. Definicja szeroka opiera się na ocenie posiadanego lokum jako nie spełniającego kryteriów mieszkania ze względu na jaskrawe odstępowanie od minimalnych standardów mieszkaniowych.

Powyższe stanowisko potwierdzają wyniki przeprowadzonego badania, gdyż wśród wymienianych sposobów, które wpłynęłyby na zwiększenie liczby usamodzielnionych osób bezdomnych w ponad połowie przypadków podawano kwestię zapewnienia lokali mieszkalnych i zatrudnienia.

Bezdomność trwała i tymczasowa

Kryterium związane jest z czasem pozostawania osobą bezdomną, zwłaszcza w podziale na krótkotrwałą bezdomność (do roku czasu) i długotrwałą, występującą kilka lat.

Bezdomność instytucjonalna, frykcyjna, cykliczna i uliczna

Podziału bezdomności można również dokonywać na podstawie wybranego przez osobę bezdomną schematu radzenia sobie z tą sytuacją. Bezdomny może stale przebywać w instytucji pomocowej (schronisko, noclegownia), zwłaszcza biorąc pod uwagę, iż zdecydowana większość placówek nie ma wyznaczonego maksymalnego czasu pobytu podopiecznego (tylko 4 na 21 schronisk/noclegowni w województwie kujawsko-pomorskim uczestniczących w badaniu wskazała na występowanie ograniczenia czasowego). Osoba bezdomna decyduje się również na korzystanie ze schronisk i noclegowni jedynie w okresie zimowym, pozostając przez resztę roku na ulicy (bezdomni frykcyjni). Są osoby, które w schroniskach i noclegowniach pojawiają się cyklicznie, pomieszkując jakiś czas u znajomych i rodziny, by znów powrócić do placówki. Niektórzy bezdomni stale przebywają na ulicy, dworcach, pod mostami.

4.3. Przyczyny bezdomności

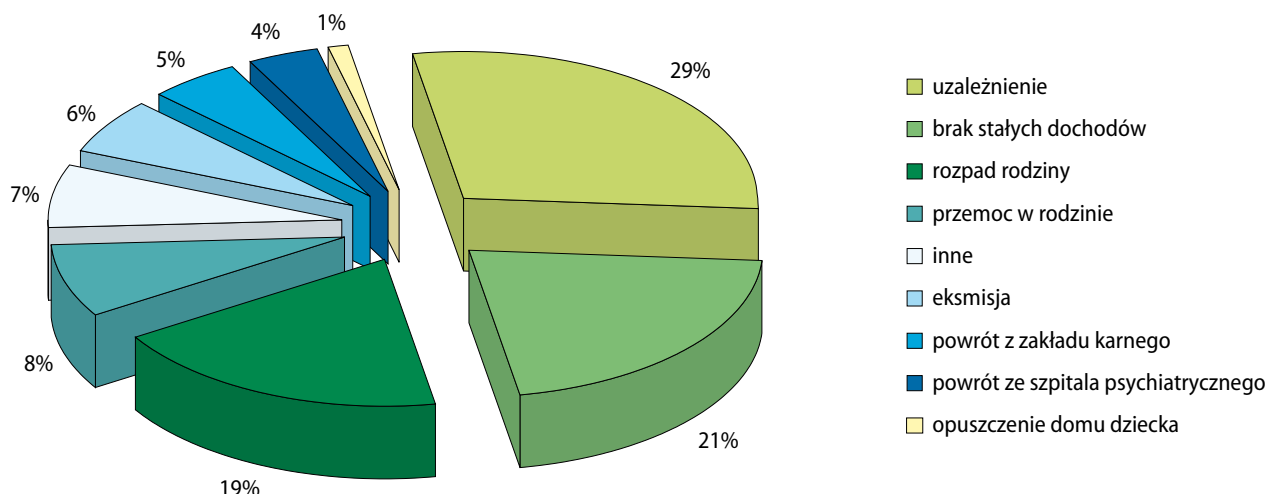
„Alkoholizm, który bardzo często doprowadza do przestępstwa, więzienia, a po wyjściu brak pracy, utrata rodziny i jej wsparcia, to najczęstsze powody bezdomności”⁶. Wskazanie katalogu bezpośrednich przyczyn zaistnienia zjawiska bezdomności nie jest zadaniem łatwym, gdyż najczęściej opiera się to na współwystępowaniu i splocie kilku czynników, które na siebie oddziałują. Ze względu na złożony charakter zależności przyczynowo-skutkowej większość badaczy kataloguje wskazane przyczyny i tworzy kategorie. Innym sposobem jest podział na mikro- (m.in. nieskuteczny proces socjalizacji, zaburzenia psychiczne) i makroprzyczyny lub czynniki obiektywne i subiektywne (wynik działań i woli jednostki), choć dla precyzyjnej analizy istotne jest łączenie obu kategorii przyczyn i traktowania bezdomności jako wypadkowej zarówno wyborów jednostki, jak i specyficznych uwarunkowań społecznych.

Przy podejmowaniu prób określenia przyczyn prowadzących do zjawiska bezdomności, duże znaczenie ma wykorzystanie badań jakościowych trajektorii życiowych osób bezdomnych (tego rodzaju badania przeprowadzane były również w Polsce). Na podstawie biografii osób bezdomnych można bowiem najtrafniej wskazywać na czynniki warunkujące przebieg procesu stawania się osobą bezdomną. Co warto podkreślić, bezdomność rzadko jest efektem konkretnego zdarzenia, lecz poprzedza ją długi okres oddziaływania splotu różnych degradujących czynników.

W ramach badania przeprowadzonego przez ROPS w Toruniu w 2011 roku prowadzący schroniska/noclegownie w województwie kujawsko-pomorskim zostali poproszeni o wskazanie przyczyn bezdomności podopiecznych przebywających w placówce w określonym czasie (stan na dzień 30.06.2011 roku). Na tej podstawie został przygotowany katalog powodów (wykres poniżej). Wśród najczęstszych zjawisk prowadzących do bezdomności wymieniane były sytuacje uzależnień, braku stałego źródła dochodu oraz kryzys i rozpad rodziny. Wiedza o najczęstszych przyczynach występowania problemu bezdomności powinna być wykorzystywana do realizacji działań profilaktycznych, zapewnienia szczególnego wsparcia i pomocy osobom znajdującym się w określonych kryzysowych warunkach.

⁶ S. Kurzyński, *Skrzywdzeni przez los – zwierzenia ludzi bezdomnych*, Wydawnictwo Roxan, Gdańsk 2000, s. 6.

**Wykres 9. Przyczyny bezdomności według wskazań prowadzących schroniska/noclegownie
(dane na podstawie badania przeprowadzonego przez ROPS w Toruniu
w odniesieniu do przebywających w placówkach na dzień 30.06.2011 roku)**

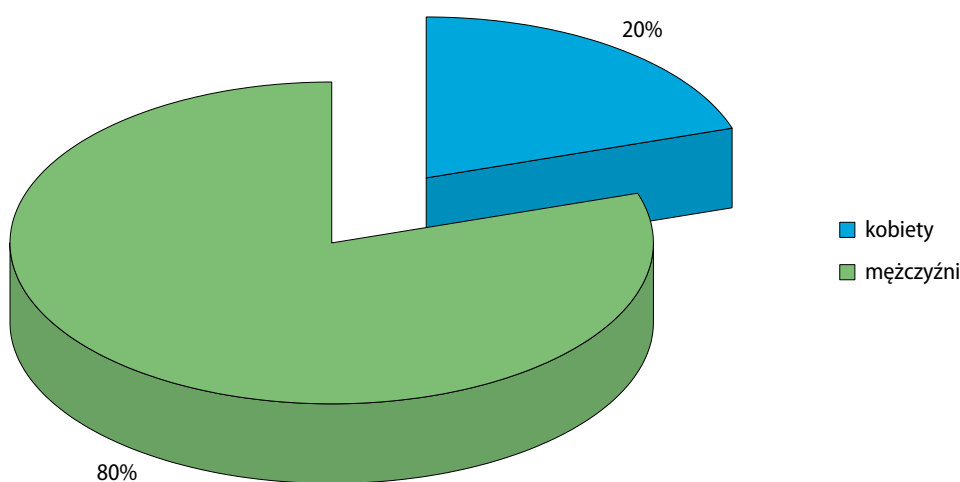

4.4. Cechy społeczno-demograficzne populacji osób bezdomnych

4.4.1. Płeć

Na podstawie wyników przeprowadzonych badań społecznych wskazuje się na znaczącą przewagę mężczyzn w populacji bezdomnych (najczęściej czterokrotnie więcej mężczyzn niż kobiet). Wśród kobiet bezdomność najczęściej dotyka matki wraz z dziećmi, będące ofiarami przemocy w rodzinie, osobami współuzależnionymi lub odrzuconymi przez rodzinę. W statystyce krajowej w populacji osób bezdomnych przeważają mężczyźni, ale ok. 20% to kobiety, a 8% stanowią dzieci i młodzież. W województwie kujawsko-pomorskim sytuacja ta prezentuje się dokładnie w ten sam sposób.

**Wykres 10. Osoby bezdomne korzystające ze schronisk/noclegowni w podziale na płeć
(dane na dzień 30.06.2011 roku)**

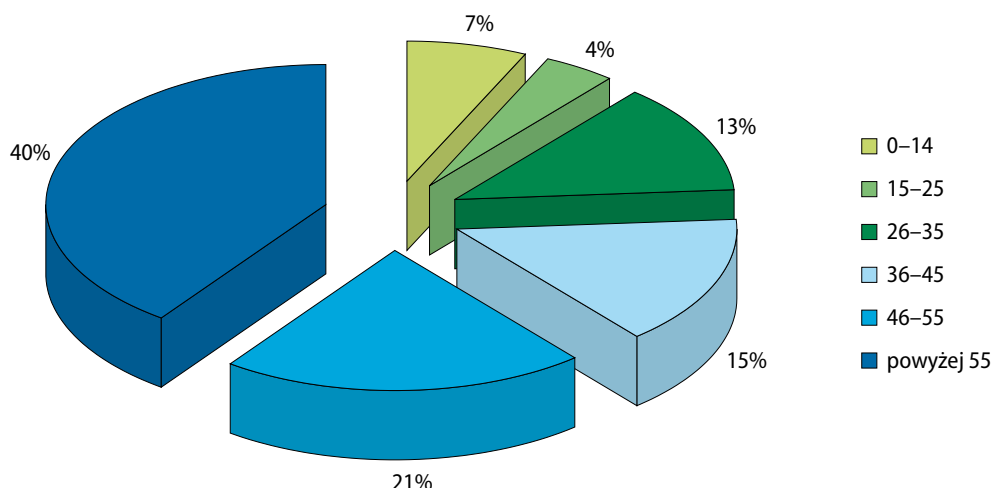

Wśród 929 osób, które na dzień 30.06.2011 roku korzystały ze schronisk/noclegowni większość – 743 osoby stanowili mężczyźni (80%), 186 to kobiety.

4.4.2. Wiek

Według wyników badań prowadzonych w obszarze bezdomności ustalono, iż bezdomne kobiety to zazwyczaj młode matki z dziećmi, większość nie ukończyła 20 r.ż., a wśród mężczyzn dominują osoby z przedziału wiekowego 30–50 lat. Rzadko w populacji osób bezdomnych występują osoby powyżej 65 r.ż., co jest konsekwencją złego stanu zdrowia prowadzącego do przedwczesnej śmierci. Wyniki badań potwierdziły, iż systematycznie obniża się wiek osób bezdomnych, gdyż w populacji pojawia się coraz więcej ludzi młodych.

Wykres 11. Osoby bezdomne korzystające ze schronisk/noclegowni w podziale na wiek (dane na dzień 30.06.2011 roku)

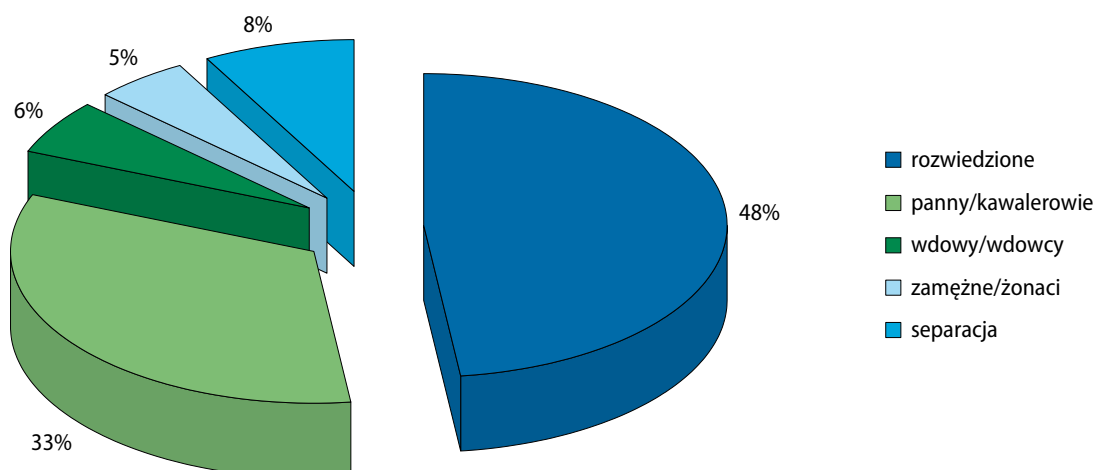

Biorąc pod uwagę wiek przebywających w schroniskach/noclegowniach, najliczniejszą grupę stanowiły osoby powyżej 55. roku życia (302 osoby), kolejną osoby w przedziale wiekowym 46–55 lat (162 osoby). Ponad 100 bezdomnych pod względem wieku należało do każdej z dwóch następnych kategorii wiekowych: 36–45 i 26–35. Najmniej liczną grupę stanowiły osoby bezdomne w wieku 15–25 lat. Poniżej 14. roku życia w placówkach przebywało 52 dzieci. Z tego względu można wskazać, iż również w regionie kujawsko-pomorskim występuje zjawisko bezdomności w populacji coraz młodszych pokoleń.

4.4.3. Stan cywilny

Osoby bezdomne to najczęściej osoby stanu wolnego lub rozwiedzione (w przypadku drugiej kategorii wpływ na wystąpienie bezdomności miewa rozpad pożycia małżeńskiego).

Wykres 12. Osoby bezdomne korzystające ze schronisk/noclegowni w podziale na stan cywilny (dane na dzień 30.06.2011 roku)

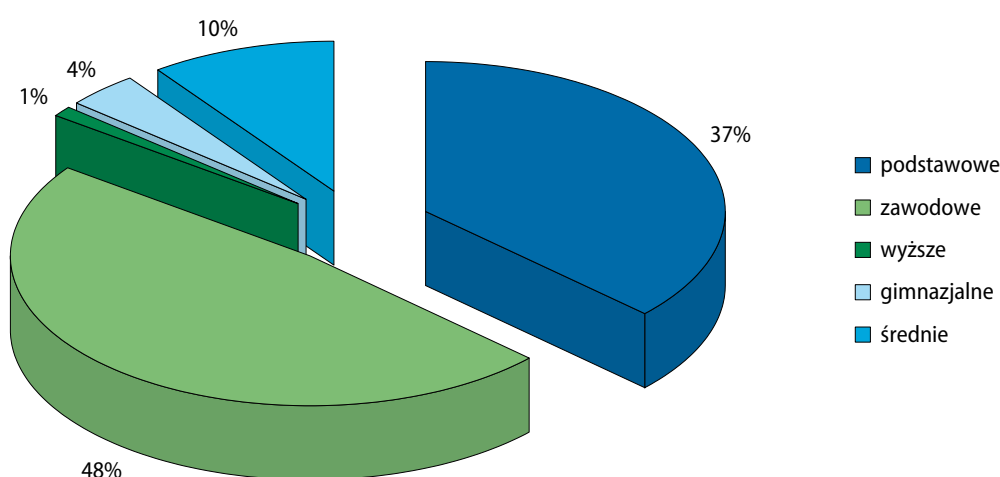

Wyniki potwierdzają powyższe założenia, które zostały ustalone na podstawie krajowych badań nad bezdomnością. Również wśród bezdomnych w województwie kujawsko-pomorskim korzystających z pobytu w placówkach najliczniejszą grupę stanowiły osoby rozwiedzione (341 osób), a następnie panny/kawalerowie – 232 osoby. Najmniej liczne były grupy osób z kategorii: zamężne/żonaci, a także wdowy/wdowcy – analogicznie – 38 i 39 osób.

4.4.4. Wykształcenie

Przyjmuje się, iż bezdomni stanowią grupę osób słabo wykształconych (najczęściej legitymują się bowiem wykształceniem podstawowym lub zawodowym). W ostatnich latach zauważane jest jednak, że coraz częściej w sytuacji bez dachu nad głową znajdują się również osoby z wyższym i średnim wykształceniem (niemal 20% bezdomnych).

Wykres 13. Osoby bezdomne korzystające ze schronisk/noclegowni w podziale na wykształcenie (dane na dzień 30.06.2011 roku)

Na podstawie danych uzyskanych przez ROPS w Toruniu (w ankietach określono wykształcenie dla blisko 700 bezdomnych podopiecznych), największą liczbę osób przebywających w schroniskach/noclegowniach stanowili absolwenci szkół zawodowych – 327 osób, zaraz po nich – w liczbie 257 – osoby z wykształceniem podstawowym. Wśród bezdomnych korzystających ze wsparcia placówek, 10% posiadało wykształcenie średnie, a 1% (tj. 8 osób) stanowiły osoby z wykształceniem wyższym.

4.4.5. Stan zdrowia

Osoby bezdomne cechuje zły stan zdrowia, który jest konsekwencją szkodliwych warunków egzystencji, niehigienicznego trybu życia, jak również lekceważenia schorzeń i negatywnego wpływu uzależnień na stan zdrowia. Styl życia osób bezdomnych jest związany z niezdrowym odżywianiem, brakiem wystarczającej aktywności ruchowej, niezachowywaniem podstawowej higieny, rzadkim korzystaniem ze świadczeń opieki zdrowotnej, czy z konsekwencjami choroby alkoholowej lub innych uzależnień. Bezdomni najczęściej dotknięci są różnego rodzaju chorobami zakaźnymi, skórnymi, gruźlicą, marskością wątroby, jak również chorobami układu nerwowego oraz różnego rodzaju zaburzeniami psychicznymi⁷.

Ze względu na powyższe niepokojący jest fakt, iż jedynie w przypadku 9 placówek (na 21 funkcjonujących w regionie) osoby bezdomne są poddawane obowiązkowym badaniom lekarskim. Wśród formalności, które

⁷ J. Bielecka-Prus, P. Rydzewski, R. Maciejewska, *Społeczne i instytucjonalne aspekty bezdomności na Lubelszczyźnie*, Wydawnictwo WSPA, Lublin 2011, s. 23.

warunkują przyjęcie do schroniska/noclegowni, tylko 5 placówek uwzględnia konieczność przedstawienia zaświadczenia lekarskiego o stanie zdrowia (wówczas badaniu lekarskiemu poddawane są osoby przed przyjęciem do placówki). Większa częstotliwość odpowiedzi dotyczyła sytuacji poddawania osób bezdomnych badaniom lekarskim w trakcie pobytu w schronisku/noclegowni.

Innym istotnym aspektem jest kwestia niepełnosprawności osób bezdomnych, gdyż możliwość objęcia instytucjonalnym wsparciem uzależniona jest zazwyczaj od wymogu zdolności do samoobsługi i samodzielnego poruszania się. Na pytanie dotyczące przyjmowania przez placówki osób niepełnosprawnych, zdecydowana większość (18 schronisk/noclegowni wśród 21 biorących udział w badaniu) udzieliła odpowiedzi potwierdzających taką możliwość. Jednak w 17 na 18 przypadków wskazywano na konkretne wymagania odnośnie stopnia samodzielności osób obejmowanych wsparciem. Oczekiwania dotyczyły pełnej samoobsługi (14 wskazań) oraz sprawności w formie samodzielnego poruszania się (10 wskazań). Tylko w 1 przypadku nie określono żadnych wymogów.

Jednocześnie wśród propozycji form wsparcia, którymi ze względu na występujące potrzeby, trzeba objąć osoby bezdomne pojawiały się wskazania dotyczące konieczności stworzenia warunków dla zapewnienia pomocy instytucjonalnej dla bezdomnych obłożnie chorych, niepełnosprawnych, niekwalifikujących się do pobytu w schronisku i do umieszczenia w domu pomocy społecznej. Stwierdza się bowiem lukę systemu pomocy w tym zakresie.

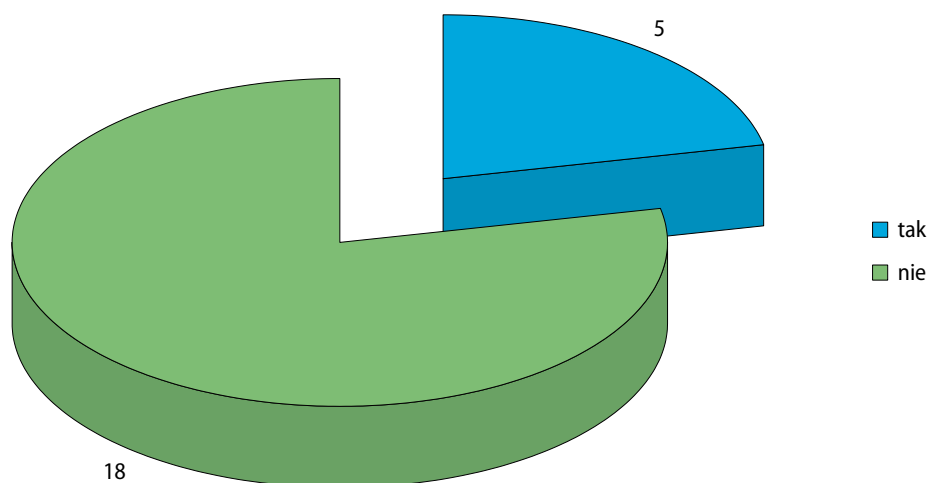
Wielu badaczy zjawiska bezdomności⁸ wskazuje na zaburzenia psychiczne, jako przyczynę determinującą bezdomność u osób, które są niezdolne do uczestnictwa w życiu społecznym. Jednak w tym aspekcie należy zachować ostrożność, gdyż trudno jednoznacznie interpretować w stosunku do zaburzeń psychicznych, chorób somatycznych czy uzależnień, na ile są one skutkiem, a w jakim stopniu przyczyniły się do pozostawania w bezdomności. Wśród problemów psychicznych towarzyszących osobom bezdomnym można wyróżnić: napięcie emocjonalne, stres, nieustanne zagrożenie egzystencji, osamotnienie, izolację społeczną i deprywację wielu potrzeb.

Osoby bezdomne dotyka często problem uzależnień, zwłaszcza uzależnienia od alkoholu. Najczęściej chorobie alkoholowej nie towarzyszy krytyczny stosunek, co zazwyczaj ma swoje odzwierciedlenie w wynikach prowadzonych badań. Warto w tym miejscu przytoczyć wyniki badania przeprowadzonego wśród osób bezdomnych w województwie lubelskim⁹, które zostało zrealizowane w 2010 roku. W grupie respondentów jedynie niecałe 23% osób przyznało się do regularnego spożywania alkoholu, a do picia codziennego 15% ankietowanych. Intensywne spożywanie alkoholu jest powiązane ze stażem bezdomności, gdyż najczęściej dotyczy bezdomnych o stażu dłuższym niż 10 lat. Alkohol jest przyczyną wielu problemów zdrowotnych, jak też prowadzi do konfliktów z prawem. Na tej podstawie można wskazać, iż liczba konsekwencji zdrowotnych i prawnych na skutek picia rośnie wraz z długością okresu bezdomności. Ze względu na dużą skalę (co można określić nawet na podstawie potocznych obserwacji) wzmożonego występowania problemu choroby alkoholowej wśród osób bezdomnych, szczególnie istotne jest zagadnienie ograniczenia możliwości udzielania instytucjonalnej pomocy dotyczącej nieprzyjmowania osób po spożyciu alkoholu lub innych środków odurzających. Wśród placówek w województwie kujawsko-pomorskim większość deklaruje, iż wsparcie udzielane jest tylko osobom w stanie trzeźwości (16 schronisk/noclegowni wskazało, iż osoby pod wpływem alkoholu i innych środków odurzających nie są przyjmowane; 2 placówki zakresliły zarówno odpowiedź „tak” i „nie” podkreślając, iż spożycie alkoholu dyskwalifikuje z możliwości skorzystania z noclegu w schronisku/noclegowni, jednak są wyjątki od tej reguły np. w przypadku zimowej aury). Wszystkie placówki, które zadeklarowały możliwość przyjęcia osób będących pod wpływem alkoholu wskazywały, że dotyczy to okresu mrozów i dotkliwej zimy.

⁸ Na podstawie analiz zjawiska bezdomności m.in.: 2000: Pawłowska, Jundziłł; 2006: Przymeński.

⁹ P. Rydzewski, *Badanie dotyczące sytuacji życiowej osób bezdomnych*, [w:] J. Bielecka-Prus, P. Rydzewski, R. Maciejewska, *Społeczne i instytucjonalne aspekty bezdomności na Lubelszczyźnie*, op. cit., s. 126.

**Wykres 14. Przyjmowanie osób po spożyciu alkoholu lub innych środków odurzających
(liczba wskazań)**

4.4.6. Aktywność zawodowa

Osoby bezdomne mają ogromne problemy z podjęciem i utrzymaniem zatrudnienia ze względu na wysoki poziom bezrobocia, brak zameldowania i panujące negatywne stereotypy. Blisko 80% bezdomnych to osoby niepracujące (z czego ponad 70% dotyczy bezrobocia długotrwałego)¹⁰. Do najczęstszych powodów braku zatrudnienia wśród bezdomnych należą: bezrobocie, grupowe zwolnienia, likwidacja dużych zakładów produkcyjnych, niskie kwalifikacje zawodowe tych osób, słaba kondycja psychofizyczna, jak również stereotypy i uprzedzenia pracodawców. W sytuacji dużego bezrobocia i znacznej konkurencji na rynku pracy, osoba bezdomna, nieposiadająca zameldowania nie ma szans na znalezienie i podjęcie zatrudnienia, gdyż stoi na z góry przegranej pozycji¹¹.

4.4.7. Ubóstwo

Ze zjawiskiem bezdomności najczęściej powiązane jest występowanie ubóstwa, które jest efektem bardzo niskiej aktywności zawodowej osób w tej populacji. Wielu badaczy podkreśla rolę ubóstwa jako predyspozycji do bezdomności, gdyż bezdomność jest uważana za formę skrajnego ubóstwa. Bezdomni często korzystają z różnego rodzaju świadczeń pomocy społecznej, niekiedy uzyskują renty lub emerytury. Najpopularniejsza jest jednak pomoc rzeczowa i wsparcie w formie zapewnienia schronienia i posiłku, jaką otrzymują od instytucji pomocowych. Dochody, jakie uzyskują niektóre osoby bezdomne, są bardzo niskie i najczęściej oscylują w granicach 300–600 zł¹².

4.4.8. Czas trwania w bezdomności

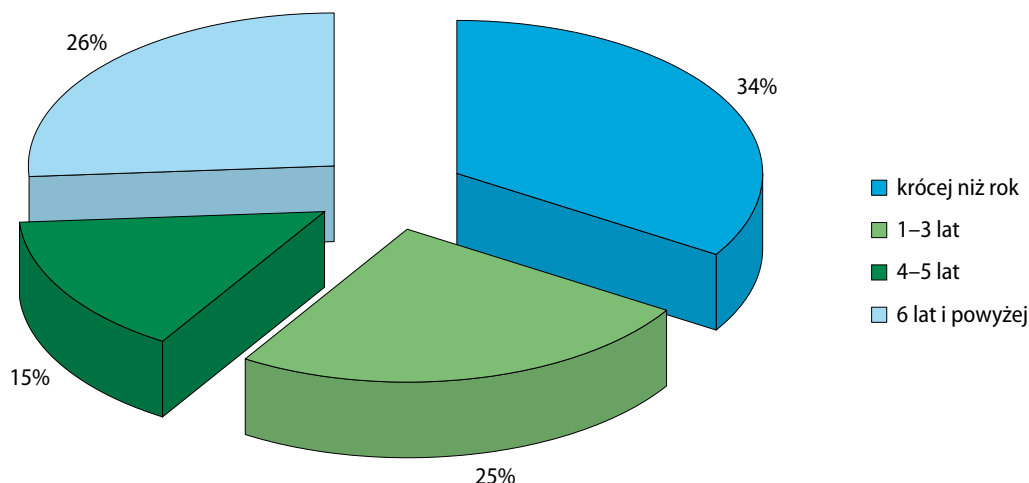
Ponad 70% bezdomnych prowadzi swój tryb życia od dłuższego czasu, tj. powyżej 1 roku. Najczęściej bezdomność dotyczy okresu od 1 do 5 lat.

¹⁰ Na podstawie badania: 2005: Szczepaniak-Wiecha.

¹¹ M. Baranowski, *Raport na temat osób bezdomnych*, s. 101.

¹² Ibidem, s. 112.

Wykres 15. Czas pozostawania osobą bezdomną (dane na dzień 30.06.2011 roku)

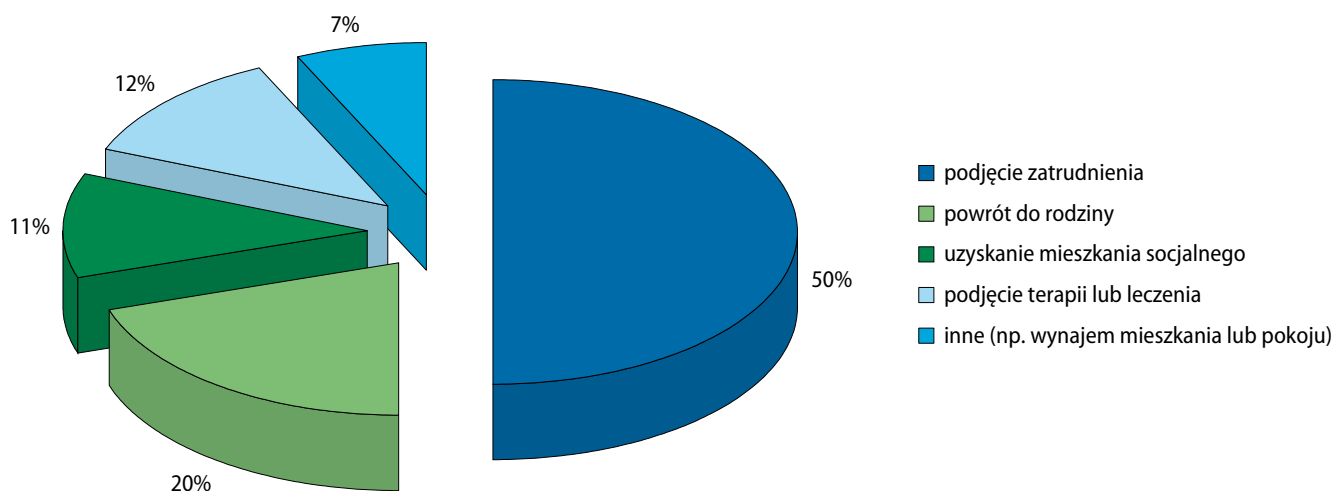
Uzyskane dane nie potwierdzają przewagi osób długotrwale bezdomnych w populacji (przynajmniej w odniesieniu do osób korzystających ze schronisk/noclegowni). Jak wynika z przeprowadzonych ankiet, wachlarz osób korzystających ze wsparcia placówek w podziale na czas pozostawania osobą bezdomną jest szeroki, z pomocy korzystały osoby doświadczające zarówno krótkotrwałej, jak i długotrwałej bezdomności.

4.4.9. Proces usamodzielnienia

Temat usamodzielnienia osób bezdomnych jest zagadnieniem trudnym i budzącym wiele kontrowersji, gdyż podopieczni schronisk/noclegowni nie usamodzielniają się w sposób trwały. Zazwyczaj po krótszym lub dłuższym okresie porzucenia bezdomności następuje powrót do poprzedniego stanu egzystencji. Osoby, które wyszły z kręgu bezdomności w związku z powrotem na łono rodziny często powracają do ośrodków w wyniku rodzinnych konfliktów, bezdomni usamodzielnieni w wyniku podjęcia zatrudnienia, uzyskują niejednokrotnie pracę sezonową, po której zakończeniu, w związku z brakiem środków do życia, na nowo stają się bezdomni.

W ramach przeprowadzonego badania pracownicy schronisk/noclegowni zostali poproszeni o podanie liczby usamodzielnionych osób w ich placówkach (stan na dzień 30.06.2011 roku) wraz z określeniem powodu opuszczenia placówki.

Wykres 16. Powody usamodzielnienia się bezdomnych podopiecznych schronisk/noclegowni

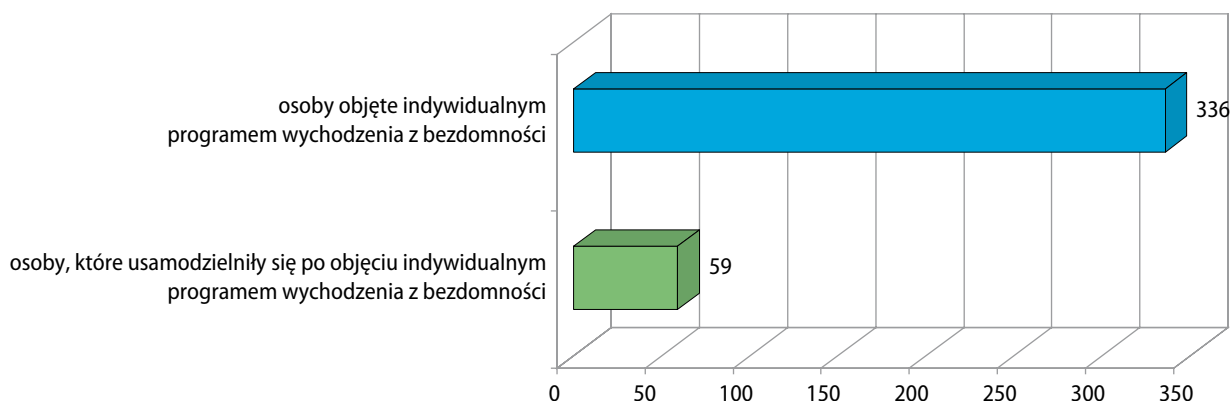

Z uzyskanych danych wynika, że w 2010 roku i I połowie 2011 roku usamodzielnili się 173 osoby, wśród nich 86 w wyniku podjęcia zatrudnienia, 35 powróciło do rodziny, 20 podjęło terapię, 19 otrzymało mieszkanie

socjalne. Pozostałe 13 osób opuściło schroniska/noclegownie, np. w związku z wynajęciem mieszkania bądź pokoju, znalezieniem partnera i przeniesieniem się do zajmowanego przez niego mieszkania.

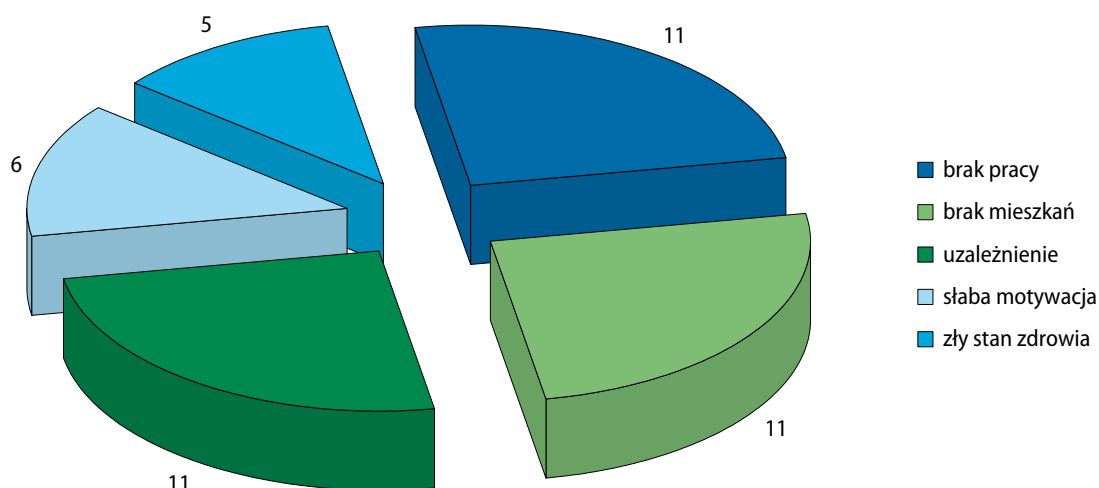
Indywidualne programy wychodzenia z bezdomności mają na celu wspieranie klientów w procesie wychodzenia z bezdomności. Z danych zebranych na dzień 30.06.2011 roku wynika, że w województwie kujawsko-pomorskim takimi programami zostało objętych 336 osób, z czego usamodzielniało się 59 uczestników (18%).

Wykres 17. Liczba osób objętych indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności

Wśród działań podejmowanych w ramach programów wychodzenia z bezdomności pracownicy schronisk/noclegowni wymieniali m.in. profilaktykę i terapię uzależnień, doradztwo zawodowe, pomoc w załatwianiu spraw urzędowych, poradnictwo psychologiczne, prawne, grupy wsparcia itp. W pełni efektywna realizacja indywidualnych programów wychodzenia z bezdomności jest bardzo problematyczna zwłaszcza ze względu na postawę samych uczestników (osoby bezdomne zazwyczaj mają słabą motywację do zmiany), a także przez czynniki zewnętrzne związane z brakiem mieszkań socjalnych i bezrobociem. Zdaniem respondentów są to najczęstsze problemy towarzyszące procesowi usamodzielniania się osób bezdomnych. Istotnym utrudnieniem jest również uzależnienie od alkoholu, bardzo powszechne wśród osób bezdomnych.

Wykres 18. Najczęstsze problemy związane z usamodzielnianiem się osób bezdomnych (liczba wskazań)

Wszelkie działania wpływające na niwelowanie powyższych trudności wpłynęłyby na zwiększenie liczby usamodzielnianych osób bezdomnych oraz skuteczne i długotrwałe ich wyjście z kręgu bezdomności.

5. PODSUMOWANIE

Profil osoby bezdomnej

Na podstawie badań ogólnopolskich¹³ został przygotowany opis typowych cech społeczno-demograficznych najczęściej występujących w populacji bezdomnych: „Można zatem stwierdzić, iż typowy bezdomny to mężczyzna, kawaler lub rozwiedziony, w wieku 30–50 lat, bezrobotny, z wykształceniem podstawowym lub zawodowym, posiadający ostatnie zameldowanie w mieście liczącym co najmniej 10 000 mieszkańców, pozostający w stanie bezdomności ponad 1 rok”¹⁴.

Na podstawie badania przeprowadzonego przez ROPS w Toruniu można zaproponować następujący opis typowego bezdomnego w województwie kujawsko-pomorskim wśród podopiecznych schronisk i noclegowni: mężczyzna rozwiedziony, w wieku powyżej 55 lat, z wykształceniem zawodowym, będący bezdomnym przez okres krótszy niż 1 rok.

Profilatyka

W celu zapobiegania zjawisku bezdomności należy planować działania profilaktyczne poprzez objęcie szczególnym wsparciem osób z grup szczególnie zagrożonych bezdomnością, tj. więźniów, osoby z zaburzeniami psychicznymi, z nakazem eksmisji oraz zagrożone utratą miejsca zamieszkania.

Warto uwzględnić również, iż populację osób bezdomnych stanowią osoby uzależnione od alkoholu, ofiary przemocy w rodzinie i długotrwale bezrobotni. Profilaktyka powinna obejmować również osoby, które znajdują się w trudnej sytuacji ze względu na uzależnienie, brak stałego źródła dochodu czy kryzys i rozpad rodziny.

Potrzeby w zakresie form wsparcia

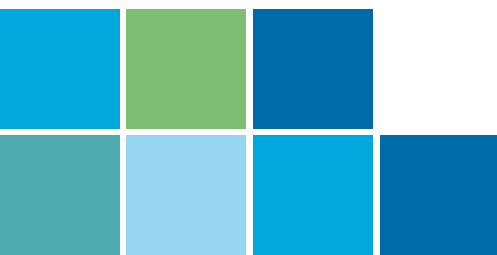
- Ze względu na fakt, iż schroniska/noclegownie nie dysponują odpowiednim zapleczem medycznym, co w sytuacji złego stanu zdrowia osób bezdomnych, jest poważnym utrudnieniem w udzielaniu kompleksowego wsparcia, prowadzący placówki wskazywali na potrzebę tworzenia warunków dla zapewnienia pomocy instytucjonalnej bezdomnym obłożnie chorym i niepełnosprawnym.
- Najbardziej oczekiwaną formą pomocy (w opinii pracowników schronisk/noclegowni), która nie jest realizowana w wystarczającym zakresie w placówkach działających na rzecz bezdomnych, jest możliwość objęcia specjalistycznym wsparciem psychologa.

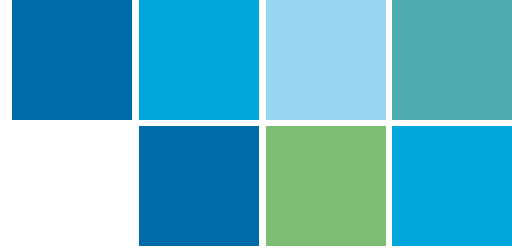
¹³ Wnioski na podstawie danych pozyskanych w ramach przeprowadzonych w Polsce badań oraz analiz zjawiska bezdomności: 2002: Stankiewicz; 1997/2001/2006: Przymerński; 2004: Oliwa-Ciesielska; 2007: Lech; 2010: Baranowski.

¹⁴ J. Bielecka-Prus, P. Rydzewski, R. Maciejewska, *Społeczne i instytucjonalne aspekty bezdomności na Lubelszczyźnie*, Wydawnictwo WSPA, Lublin 2011, s. 24.

Proces usamodzielnienia

- W infrastrukturze pomocowej bardzo istotne znaczenie ma tworzenie warunków do oferowania form mieszkalnictwa wspieranego, zwłaszcza mieszkań treningowych i chronionych, co wraz z ofertą zatrudnienia stanowi podstawę efektywnego procesu usamodzielnienia.
- Realizacja programów reintegracji zawodowej dla osób bezdomnych zwłaszcza poprzez wykorzystanie staży zawodowych i innych form zatrudnienia, które mogłyby być kontynuowane po efektywnym zakończeniu udziału w działaniach programowych.
- Ze względu na powszechny wśród osób bezdomnych problem uzależnienia, zwłaszcza od alkoholu, należy uwzględniać dla uczestniczących w programach wychodzenia z bezdomności i ich absolwentów ofertę pomocową w zakresie terapii uzależnienia (m.in. dostęp do poradnictwa terapeutów uzależnień oraz udział w grupach wsparcia).

6. ZAŁĄCZNIK

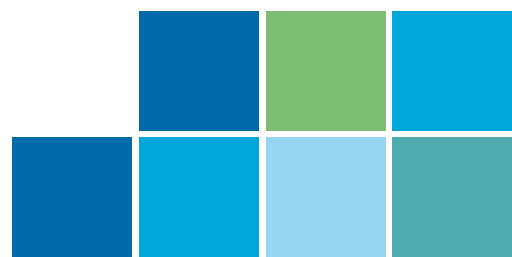

Tabela 7. Bezdomność jako powód korzystania z pomocy społecznej w latach 2006–2010 (na podstawie sprawozdań MPiPS-03)

Gmina	2006			2007			2008			2009			2010		
	Liczba rodzin ogółem	Na wsi	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin ogółem	Na wsi	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin ogółem	Na wsi	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin ogółem	Na wsi	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin ogółem	Na wsi	Liczba osób w rodzinach
Rok															
Kujawsko-pomorskie	2112	254	2692	1922	252	2548	1882	269	2419	2213	316	2887	2281	377	3018
Bydgoszcz	679	0	887	563	0	715	575	0	732	790	0	997	595	0	709
Grudziądz	107	0	130	126	0	153	110	0	141	170	0	204	206	0	298
Toruń	373	0	511	248	0	352	274	0	327	176	0	257	226	0	330
Włocławek	218	0	218	233	0	241	221	0	242	294	0	328	304	0	363
Powiat aleksandrowski	46	7	60	46	5	63	36	7	46	20	3	20	31	8	32
Aleksandrów Kujawski gmina	1	1	1	1	1	1	2	2	3	1	1	1	3	3	4
Aleksandrów Kujawski miasto	19	0	30	22	0	38	18	0	26	4	0	4	5	0	5
Bądkowo	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Ciechocinek	19	0	21	19	0	19	11	0	11	12	0	12	15	0	15
Koneck	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	1	1	1
Nieszawa	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	3	0	3
Raciążek	3	3	4	2	2	3	2	2	3	0	0	0	0	0	0

Waganiec	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	2
Zakrzewo	2	1	2	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat brodnicki	29	7	29	23	3	25	24	5	35	25	6	26	44	8	52			
Bartniczka	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bobrowo	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	2	1	1	1	1	1	1
Brodnica gmina	6	4	6	4	2	6	4	4	4	5	5	5	5	4	5	4	5	5
Brodnica miasto	19	0	19	17	0	17	19	0	29	19	0	19	32	0	35			
Brzozie	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Górzno	1	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Jabłonowo Pomorskie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	1	4			
Osiek	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Świedziebnia	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zbiczno	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	7			
Powiat bydgoski	50	29	69	45	35	77	52	26	97	67	35	109	76	41	146			
Białe Błota	9	9	9	14	14	16	11	11	11	17	17	17	22	22	34			
Dąbrowa Chełmińska	0	0	0	1	1	4	2	2	6	2	2	2	3	3	7			
Dobrcz	1	1	1	5	5	5	3	3	3	1	1	1	6	6	9			

Gmina	2006			2007			2008			2009			2010		
	Liczba rodzin ogółem	Na wsi	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin ogółem	Na wsi	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin ogółem	Na wsi	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin ogółem	Na wsi	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin ogółem	Na wsi	Liczba osób w rodzinach
Rok															
Koronowo	9	5	18	12	7	34	10	6	25	6	3	8	11	4	20
Nowa Wieś Wielka	1	1	2	1	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Osielsko	7	7	9	3	3	3	2	2	2	4	4	4	1	1	1
Sicienko	5	5	8	3	3	6	1	1	1	4	4	4	5	2	5
Solec Kujawski	18	1	22	6	1	7	23	1	49	33	4	73	28	3	70
Powiat chełmiński	38	13	44	24	9	36	29	11	30	34	14	35	43	18	55
Chełmno gmina	2	2	8	4	4	11	3	3	3	4	4	4	6	3	12
Chełmno miasto	25	0	25	15	0	15	18	0	18	20	0	20	22	0	22
Kijewo Królewskie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	5	8
Lisewo	0	0	0	1	1	6	0	0	0	1	1	1	0	0	0
Papowo Biskupie	5	5	5	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	5
Stolno	3	3	3	0	0	0	3	3	4	4	4	5	4	4	5
Unisław	3	3	3	1	1	1	2	2	2	2	2	2	3	3	3
Powiat golubsko-dobrzyński	28	9	28	27	6	29	20	6	22	20	4	21	36	13	36

Ciechocin	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Golub-dobrzyń gmina	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	2	2	2	2	2	2
Golub-dobrzyń miasto	11	0	11	13	0	9	13	0	0	8	8	15	15	0	8	15	15	15
Kowalewo Pomorskie	16	9	16	13	5	15	9	5	11	7	2	8	12	5	8	12	12	12
Radomin	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	1	1	1
Zbójno	1		1	1	1	1	2	1	2	4	1	4	6	5	4	6	6	6
Powiat grudziądzki	11	7	21	11	7	13	11	9	17	14	12	31	14	12	31	23	23	23
Grudziądz gmina	3	3	3	3	3	3	4	4	5	3	3	3	4	4	3	5	5	5
Gruta	1	1	5	1	1	3	1	1	3	2	2	4	2	2	4	2	2	2
Łasin	2	1	2	4	2	4	2	2	2	2	2	7	1	0	7	1	1	1
Radzyń Chełmiński	4	1	10	2	0	2	2	0	2	4	2	11	2	1	11	6	6	6
Rogóżno	1	1	1	1	1	1	2	2	5	1	1	1	3	3	1	7	7	7
Świecie n/Osą	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	5	2	2	5	2	2	2
Powiat inowrocławski	157	21	229	159	22	233	131	25	171	137	24	175	164	38	175	208	208	208
Dąbrowa Biskupia	1	1	1	1	1	1	3	3	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Gmina	Liczba rodzin ogółem	Na wsi	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin ogółem	Na wsi	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin ogółem	Na wsi	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin ogółem	Na wsi	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin ogółem	Na wsi	Liczba osób w rodzinach
Rok	2006			2007			2008			2009			2010		
Gniewkowo	13	2	27	15	3	36	9	5	17	9	3	21	12	5	18
Inowrocław gmina	4	4	6	4	4	7	3	3	3	5	5	5	8	8	14
Inowrocław miasto	112	0	149	114	0	152	91	0	108	89	0	102	101	0	122
Janikowo	7	2	7	4	0	4	5	2	5	9	3	9	10	0	12
Kruszwica	10	7	18	10	8	10	6	4	8	8	3	8	16	14	16
Pakość	6	1	11	5	0	10	8	2	8	9	2	13	8	2	10
Rojewo	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Złotniki Kujawskie	4	4	10	5	5	12	5	5	15	7	7	16	8	8	15
Powiat lipnowski	31	5	33	39	8	41	30	8	51	24	9	32	41	13	54
Bobrowniki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Chrostkowo	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Dobrzyń n/Wisłą	3	0	3	6	3	8	4	0	4	5	1	7	6	4	10
Kikół	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	4	1	1	1
Lipno gmina	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Lipno miasto	21	0	21	24	0	24	16	0	30	9	0	10	21	0	26
Skępe	4	2	6	6	3	6	6	4	12	4	2	4	9	4	10
Tłuchowo	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Wielgie	2	2	2	1	1	1	3	3	4	3	3	6	3	3	6
Powiat mogileński	34	3	34	41	3	53	39	6	39	37	17	39	57	17	79
Dąbrowa	0	0	0	0	0	0	1	1	1	2	2	3	2	2	2
Jeziora Wielkie	0	0	0	1	1	1	2	2	2	3	3	4	4	4	5
Mogilno	27	3	27	37	2	49	33	2	33	25	9	25	44	10	65
Strzelno	7	0	7	3	0	3	3	1	3	7	3	7	7	1	7
Powiat nakielski	57	31	59	79	47	122	87	61	125	93	49	128	96	43	115
Kcynia	5	1	5	0	0	0	3	3	12	5	4	12	6	6	8
Mrocza	8	0	8	11	1	17	8	0	8	5	0	5	5	0	5
Nakło n/Notecią	35	24	37	32	21	43	36	31	47	43	15	55	45	11	50
Sadki	0	0	0	2	2	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Szubin	9	6	9	34	23	59	40	27	58	40	30	56	40	26	52
Powiat radziejowski	9	6	9	11	8	13	13	9	19	18	8	27	23	13	44
Bytów	0	0	0	1	1	1	2	2	2	1	0	1	2	2	2
Dobre	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3

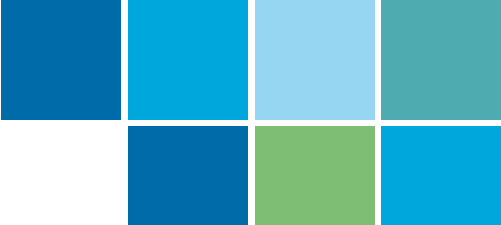
Gmina	Liczba rodzin ogółem	Na wsi	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin ogółem	Na wsi	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin ogółem	Na wsi	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin ogółem	Na wsi	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin ogółem	Na wsi	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin ogółem	Na wsi	Liczba osób w rodzinach												
Rok	2006						2007						2008						2009						2010					
Osięciny	1	1	1	1	1	1	0	0	0	1	1	1	1	1	1	5	5	9												
Piotrków Kujawski	3	2	3	3	3	5	4	3	6	6	2	6	6	2	6	2	10													
Radziejów gmina	0	0	0	0	0	0	1	1	2	1	1	2	1	0	2	0	0													
Radziejów miasto	2	0	2	3	0	3	3	0	6	6	1	14	6	1	7	1	20													
Topółka	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0													
Powiat rypiński	29	5	29	26	4	36	19	3	22	18	3	21	18	2	18	2	18													
Brzuze	1	1	1	0	0	0	0	0	0	1	1	1	2	2	2	2	2													
Rogowo	1	1	1	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0													
Rypin gmina	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0													
Rypin miasto	24	0	24	22	0	25	16	0	16	15	0	15	16	0	16	0	16													
Skrwilno	3	3	3	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0													
Wąpielsk	0	0	0	3	3	10	2	2	5	2	2	5	2	0	5	0	0													
Powiat sępoleński	6	1	6	7	3	7	7	2	7	11	5	11	14	4	14	4	14													
Kamień Krajeński	2	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	1													

Sępólno Krajeńskie	4	0	4	6	3	4	25	103	81	29	90	86	24	104	95	31	4	9
Sośno	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Więbork	0	0	0	1	0	1	0	1	3	0	3	4	1	4	4	0	4	4
Powiat świecki	40	14	50	83	25	103	81	29	90	86	24	104	95	31	119			
Bukowiec	0	0	0	0	0	0	1	1	2	1	0	1	1	1	1	1	1	1
Dragacz	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	2	2
Drzycim	3	3	3	3	3	3	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Jeżewo	4	3	4	4	4	4	4	3	4	3	3	3	2	2	2	2	2	2
Lniano	2	2	2	4	4	4	4	4	5	3	3	4	2	2	2	2	3	3
Nowe	10	0	15	15	1	23	14	1	18	18	3	28	22	4	31			
Osie	1	1	1	1	1	1	2	2	2	1	1	3	0	0	0	0	0	0
Pruszcz	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	2	2	2	2	2	2
Świecie	15	0	20	50	6	62	48	10	51	54	8	59	58	12	72			
Świekatowo	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Warlubie	4	4	4	4	4	4	6	6	6	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Powiat toruński	51	37	85	39	23	86	30	19	50	48	36	92	56	42	93			
Chełmża gmina	4	4	8	3	3	10	1	1	1	2	2	2	4	4	9			
Chełmża miasto	14	0	23	16	0	30	11	0	19	12	0	17	14	0	18			

Gmina	Liczba rodzin ogółem	Na wsi	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin ogółem	Na wsi	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin ogółem	Na wsi	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin ogółem	Na wsi	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin ogółem	Na wsi	Liczba osób w rodzinach
Rok	2006			2007			2008			2009			2010		
Czernikowo	3	3	3	2	2	6	1	1	1	2	2	5	3	3	7
Lubicz	6	6	16	8	8	23	8	8	20	8	8	20	7	7	16
Łubianka	2	2	2	1	1	1	1	1	1	10	10	22	7	7	14
Łysomice	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	6	3	3	4
Obrowo	11	11	21	3	3	3	4	4	4	6	6	8	5	5	6
Wielka Nieszawka	2	2	2	0	0	0	0	0	0	1	1	1	3	3	3
Zławieś Wielka	8	8	9	4	4	11	2	2	2	5	5	11	10	10	16
Powiat tucholski	18	7	18	15	5	18	19	5	34	20	8	51	27	13	45
Cekcyn	2	2	2	2	2	5	2	1	2	1	1	1	1	1	1
Gostycyn	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	2	3	3	3
Kęsowo	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Lubiewo	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	1	1	1
Śliwice	2	2	2	1	1	1	0	0	0	0	0	0	2	2	2
Tuchola	13	2	13	11	1	11	17	4	32	17	5	48	20	6	38

Powiat wąbrzeski	22	12	22	10	8	17	18	8	24	27	10	34	30	9	33
Dębowa Łąka	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Książki	0	0	0	1	1	3	3	3	5	2	2	2	1	1	1
Płużnica	4	4	4	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
Wąbrzeźno gmina	7	7	7	6	6	6	5	5	9	7	7	14	7	7	8
Wąbrzeźno miasto	10	0	10	2	0	7	10	0	10	17	0	17	21	0	23
Powiat włocławski	33	24	33	29	19	36	28	21	36	32	27	43	36	31	55
Baruchowo	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Boniewo	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	4	0	0	0
Brześć Kujawski	12	8	12	13	7	20	9	6	16	8	7	10	9	6	11
Chocień	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0
Chodecz	4	1	4	2	0	2	2	1	2	2	1	2	3	3	3
Fabianki	7	7	7	5	5	5	8	8	9	9	9	9	10	10	10
Izbica Kujawska	2	0	2	3	1	3	1	0	1	3	1	3	4	4	9
Kowal gmina	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kowal miasto	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Lubanie	2	2	2	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0

Gmina	Liczba rodzin ogółem	Na wsi	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin ogółem	Na wsi	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin ogółem	Na wsi	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin ogółem	Na wsi	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin ogółem	Na wsi	Liczba osób w rodzinach
Rok	2006			2007			2008			2009			2010		
Lubień Kujawski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Lubraniec	0	0	0	1	1	1	2	0	2	2	2	2	4	2	4
Włocławek gmina	4	4	4	5	5	5	5	5	5	6	6	12	6	6	18
Powiat żniński	46	16	88	38	12	79	28	9	62	52	22	102	49	21	97
Barcin	13	5	13	9	1	9	7	1	7	11	4	17	9	9	15
Gąsawa	0	0	0	1	1	1	2	2	2	0	0	0	0	0	0
Janowiec	6	0	10	6	1	13	6	2	16	4	1	13	3	2	7
Łabiszyn	1	1	1	0	0	0	0	0	0	4	2	4	5	0	5
Rogowo	3	3	5	3	3	3	1	1	1	4	3	4	1	1	1
Żnin	23	7	59	19	6	53	12	3	36	29	12	64	31	9	69

BIBLIOGRAFIA I ŹRÓDŁA DANYCH

Baranowski M., *Raport na temat bezdomności*, <http://www.wykluczenie.spoldzielnie.org>.

Bezdomność w Polsce – diagnoza na dzień 31 stycznia 2010; MPiPS, Warszawa, lipiec 2010 r.

Bielecka-Prus J., Rydzewski P., Maciejewska R., *Społeczne i instytucjonalne aspekty bezdomności na Lubelszczyźnie*, Wydawnictwo WSPA, Lublin 2011.

Chwaszcz J., *Zasoby adaptacyjne osób bezdomnych*, [w:] *Skazani na wykluczenie!?*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2010.

Informatory o miejscach udzielania pomocy osobom bezdomnym w województwie kujawsko-pomorskim: Zima 2007/2008; 2008/2009; 2009/2010; 2010/2011; 2011/2012; ROPS w Toruniu.

Kurzymiski S., *Skrzywdzeni przez los – zwierzenia ludzi bezdomnych*, Wydawnictwo Roxan, Gdańsk 2000.

Sprawozdania MPiPS-03 za rok 2006, 2007, 2008, 2009, 2010: Dział 4. Powody przyznania pomocy.

Wygnańska J., *Dane statystyczne o bezdomności w Polsce*, Raport dla Europejskiego Obserwatorium Bezdomności FEANTSA, <http://www.pfwb.org.pl/wp-content/uploads/2010/01/feantsa-statystyczna-dla-pomost-2005.pdf>.

